24-мĕш çул тухать. Хакĕ 10 пус

1941
МАРТ
5
ЮНКУН
53 (5768) №

Пĕтĕм тĕнчери пролетарисем, пĕрлешĕр!

ЧĂВАШ КОММУНИ

ВКП(б) ОБКОМĔПЕ
ШУПАШКАР ХУЛА КОМИТЕЧĔН,
ЧАССР ВЕРХОВНЫЙ СОВЕЧĔН
ТАТА ШУПАШКАР ХУЛА СОВЕЧĔН
ХАÇАЧĔ.

ĔÇ ВĂХĂТНЕ ХАКЛАМА ПĔЛЕС ПУЛАТЬ

Çĕршыва индустриализацилессишĕн, сталинла пятилеткăсене пурнăça кĕртессишĕн пыракан кĕрешӳре большевиксен партийĕ промышленноçа ертсе пырас енĕпе пуян опытсем пухрĕ. Партин Пĕтĕм Союзри XVIII конференцийĕ çав опытсене шута илсе, парторганизацисем умне конкретлă хуçалăхлă-политикăллă задачăсем кăларса тăратрĕ. Вăл задачăсене пурнăça кĕртни социализмлă промышленноçпа транспорта çĕнĕ çитĕнӳсем тума май парать.

Пĕтĕм Союзри XVIII партконференци, промышленноçпа транспорт ĕçĕнчи пысăк çитменлĕхсене кăтартса панипе пĕрлех, çав çитменлĕхсен тĕп сăлтавĕсене уçса пачĕ тата вĕсене кĕске вăхăтрах пĕтермелли майсене кăтартса хăварчĕ.

Çавăн пекех, конференци парторганизацисен промышленноçпа транспорт тĕлĕшĕнчи организациллĕ задачăсене тĕплĕн палăртса пачĕ. Çав задачăсене пурнăça кĕртес тесен, пирĕн чĕрĕ ĕçе пушă сăмахсемпе путарса лартма пăхакан çынсене—сӳпĕлтисене хирĕç, производствăра йĕрке туса хума пултарайман çемçешке работниксене хирĕç кĕрешсе пымалла, вĕсене улăштарасси çинчен ыйтăва вăхăтра лартмалла. Ĕç вăхăтне канашлусем, ларусем пухса иртерме юратакан работниксем производство ыйтăвĕ патне çывăхарах пыма, ĕçе тĕплĕнрех пĕлсе ĕçлеме ӳркенеççĕ, вĕсем хăйсен «оперативлă канашлăвĕсемпе» предприятисен тата учрежденисен йĕркеллĕ ĕçне дезорганизацилеççĕ. **«Сӳпĕлтисене, чĕрĕ ĕçе тума пултарайман çынсене, вĕсем партире тăнине е партире тăманнине пăхмасăр, ĕçрен хăтармалла тата пĕчĕкрех ĕçе лартмалла»** терĕ XVIII партконференци Маленков юлташ докладĕ тăрăх йышăннă резолюцире.

Конференци, парти, профсоюз, комсомол тата ытти обществăллă организацисем ĕç вăхăтĕнче пухусем, ларусем, канашлусем туса иртерессине,—çакăн пек тĕрĕс мар практикăна пĕтерсе лартма хушса хăварчĕ. Çавна май, конференци парти, профсоюз, комсомол тата ытти обществăллă организацисене предприятисемпе учрежденисенче ĕç вăхăтĕнче пухусем, ларусем тата тĕрлĕ канашлусем пухма, рабочисемпе служащисене ĕç вăхăтĕнче чĕнсе илсе вĕсене тĕрлĕ кампанисем иртерме е шеф тата ытти ĕçсемпе командировкăсене яма пачах чарни кирлĕ, терĕ. Çавăн пекех, рабочисемпе служащисене ĕç вăхăтĕнче хăйсен тӳррĕм ĕçĕнчен татса, обществăллă организацисем хушнă тăрăх ĕçе тĕрĕслекен комиссисенче тата бригадăсенче ĕçлеттерме юрамасть.

«Яланлăхах çакăн пек йĕрке туса хумалла: предприятисемпе учрежденисенчи рабочисемпе служащисен обществăллă организацисем хушакан ĕçсене ĕç вăхăтĕнче мар, ĕçе пĕтернĕ хыççăн çеç тумалла».

Çакă ĕнтĕ партипе совет, комсомол, профсоюз тата ытти обществăллă организацисене пурне те тивет, вĕсен кашнине уйрăм кăтарту парасса кĕтсе лармалла мар, конференци кăтартăвне пурнăça çирĕппĕн кĕртсе пыма тытăнмалла. Апла пулсан та ĕç вăхăтĕнче ларусем, канашлусем пухассине, рабочисемпе служащисене ĕç вăхăтĕнче чĕнсе илессине йăлтах чарса лартнă тесе калама пултараймастпăр-ха. Чăнах та, СССР Верховный Совет Президиумĕн 1940 çулти июнĕн 26-мĕшĕнче кăларнă Указ хыççăн ĕç вăхăтĕнче канашлусемпе ларусем пухасси сахалланчĕ, чылай предприятисемпе учрежденисенче ку ĕçе йĕркелерĕç, вĕсем канашлусемпе ларусене ĕçе пĕтернĕ хыççăн туса иртерме, çынсене ĕçе пĕтернĕ хыççăн чĕнме тытăнчĕç. Çапах та ку тĕлĕшпе тумалли ĕçсем нумай-ха. Партипе совет, профсоюз, комсомол организацийĕсен, Указа пурнăça кĕртесси кĕске вăхăтлăх кампани мар пулни çинчен асра тытса, ĕç дисциплинине çирĕплетсе пырассишĕн ывăнма пĕлмесĕр ĕçлемелле. Рабочисемпе служащисене, вĕсен тӳррĕм ĕçĕнчен татса, обществăллă организацисем хушнă тăрăх ĕçлеттерни—вăл ĕç дисциплинине пăсни пулать. Çакна кашнинех ăнланса илмелле.

Осоавиахим Чăваш АССР Центральнăй Совечĕн Президиумĕ хăйĕн ларăвĕсене час-часах ĕç вăхăтĕнче пухать, унта кирлĕ çынсене чĕнет. Унта ĕçлекенсем ларусенче ĕç вăхăтĕнче тунине «эпир республикăри организаци» тесе тӳрре кăларма пăхаççĕ. Медсантрул работникĕсен профсоюз обкомĕ те ĕç вăхăтĕнче ларусем пухнă фактсем пулнă. Çак асăннă организацисен хăйсен ĕçне каçхи вăхăтсенче, ĕçе пĕтернĕ хыççăн, ытларах туса пымалла пулнă. Çапла ĕнтĕ, обществăллă организацисен хăйсен ĕçне урăхлатса çĕнетмелле пулать.

Халăх сучĕсен ĕçĕнчи çитменлĕхсене палăртса хăвармалла. Халăх сучĕсем çынсене ĕç вăхăтĕнче йышлăн чĕнсе, вĕсене кунĕ-кунĕпех хăйсен ĕçĕнчен татаççĕ. «Эпир çынсене чĕнмесĕр ĕç тума пултараймастпăр» теççĕ суд работникĕсем. Ку тĕрĕс. Çынсене чĕнмелле, анчах вĕсене чĕнме пĕлмелле. СССР Наркомюсчĕ панă кăтарту тăрăх, халăх судьисен хăйсен кашни кунхи ĕçне çирĕп йĕркелемелле. Свидетеле чĕнекен çынсене пурне те пĕр харăс мар, кирлĕ вăхăта çеç чĕнмелле. Халь пирĕн халăх сучĕсем чылайĕшĕ çапла тăваççĕ: судра ĕçсене пăхса тухма кирлĕ çынсене пурне те пĕр харăс—9 сехет тĕлне чĕнеççĕ. Çынсем вара чылайĕшĕ кунĕпех ахаль лараççĕ. Сăмахран, Шупашкарти 5-мĕш участокри халăх сучĕ февралĕн 27-мĕшĕнче пĕр ĕçе пăхса тухма свидетельсене 12 сехет тĕлне чĕннĕ пулнă. Суд вăл ĕçе кăнтăрла иртсен икĕ сехет тĕлне тин пăхма тытăннă. Çапла вара свидетеле чĕннĕ çынсем ик-виç сехет хушши вăхăта ахаль иртернĕ. Кун пек фактсем халăх сучĕсен ĕçĕнчен чылай илсе кăтартма пулать.

Обществăллă ĕçсене производство ĕçне чăрмантармалла мар вăхăтра тумалла. Партипе совет, профсоюз, комсомол организацисен тата хуçалăх руководителĕсен обществăллă ĕçе предприяти умĕнче тăракан задачăсене пурнăça кĕртессине пăхăнтарса туса пыма пĕлмелле. Обществăллă ĕç пĕтĕмпех производство ĕçне лайăхлатма, прогулсене пĕтерме, ĕç дисциплинине çирĕплетме пулăшмалла. Конкретлă ертсе пымалла тени вăл—канашлусем, ларусем туса, вăхăта усăсăр иртермеллине пĕлтермест, пачах урăхла, конкретлă ертсе пырас тени вăл—производствăна, унта ĕçлекен кадрсене тĕплĕн пĕлсе ертсе пымаллине, предприятипе учрежденисен ĕçĕнчи çитменлĕхсене уçса кăтартса вăл çитменлĕхсене çийĕнчех пĕтермеллине пĕлтерет.

Пирĕн çĕршывра кашни работник обществăллă ĕçе активлăн хутшăнма пултарать. Мĕншĕн тесен, унăн ĕçе пĕтернĕ хыççăн канма та, вĕренме те, обществăллă ĕçе хутшăнса ĕçлеме те вăхăт пур, çав вăхăта организацилеме пĕлни çеç кирлĕ. Парти организацисен, XVIII конференци решенийĕсене çирĕп пăхăнса, обществăллă ĕçсене тĕрĕс организацилесе ертсе пымалла.

Профсоюз, комсомол, Осоавиахим тата ытти обществăллă организацисен хăйсен ĕçне каçхи вăхăта куçармалла. Çав организацисен вырăнти коллективĕсене ертсе пыракан работниксем вĕсем патне пырса пулăшу илме пултарччăр, хăйсене интереслентерекен, ăнланман ыйтусене ыйтса пĕлме пултарччăр. Асăннă организацисен учрежденийĕсенче каçсерен дежурнăйсем пулмалла, дежурнăйсем ыйтупа пыракан çынсене тивĕçлĕ ответ тата кирлĕ пулăшу пама пултармалла.

Халăх хуçалăхĕн 1941 çулти планĕ çĕршывăн хуçалăхпа оборона вăй-хăватне тĕреклетсе пыма çĕнĕ пысăк перспективăсем уçса парать. Пысăк ĕçсен планĕ совет халăхне çĕнĕ çĕнтерӳсем тума хавхалантарчĕ. Парти организацисен халăх хушшинче массăллă-политикăллă ĕçсене лайăх йĕркелесе, конференци решенине кашни ĕççынни патне çитерме тăрăшмалла. Массăллă-политикăллă ĕçе пĕтĕмпех производство ыйтăвĕсемпе çыхăнтарса туса пымалла, çапла тунипе ĕççыннисен сарлака массине конференци решенисене пурнăça кĕртес ĕçе мобилизацилемелле.

Партконференци решенийĕсене чыслăн пурнăçа кĕртетпĕр

ÇĔМĔРЛЕ. **(Хамăр корр.).** Çак кунсенче «Большевик» заводри хозяйственниксем ятарласах канашлу туса партин Пĕтĕм Союзри XVIII конференцинче Маленков юлташ тунă доклада сӳтсе-яврĕç. Тухса калакансем пурте Маленков юлташ докладĕнчи фактсем «Большевик» завод ĕçĕнче те хытă палăрни çинчен каларĕç.

— Эпир иккĕмĕш уйăх ĕнтĕ плана тултараймастпăр. Мĕншĕн?

Пуриншĕн те паллă: производствăра çитменлĕхсем нумай. Вăл çитменлĕхсене куçпа куратпăр пулсан та, вĕсене пĕтерессишĕн вăя хурса ĕçлеместпĕр, — терĕ главнăй инженер И. Ланин юлташ.

Завод çирĕп графикпа ĕçлеменнине çакăнтан та лайăх курăнать: уйăх пуçланнă малтанхи вунă кун хушшинче план тулмасть, иккĕмĕш вунăкунлăхра вара ĕç лайăхланни курăнать, юлашки вунăкунлăхĕнче ĕç тата пысăкрах хăвăртлăхпа пулса пырать. Çапла вара пĕтĕмĕшпе илсен план тулать. Ку вăл уйрăмах иртнĕ çулта пулса пынă.

—Çулталăк хушшинчи ĕçре те çав картинăнах курма пулать. 1939—1940 çулсен пуçламăшĕнче эпир пĕр-икĕ уйăх плана тултараймасăр ĕçленĕ, кайран вара прорыва пĕтерес тесе мĕнпур вăя хума тивнĕ, — терĕ Ланин юлташ.

Заводра оборудованисемпе, материалсемпе йĕркеллĕн усă курас тесе сахал мар каланă, решенисем йышăннă, приказсем кăларнă. Анчах уйрăм руководительсем, цехсем çавсене мĕнле пурнăça кĕртсе пынине тĕрĕслесе тăман. Фактсем куç умĕнчех: диффузорсене йĕркеллĕ тытмалла тесе сахал мар каланă, решенисем йышăннă. Çук, паян кун та унта температура пĕр пек виçере мар, çавăнпа вĕсем кирлĕ пек ĕçлемеççĕ. Акă, батарейăсем 120 градус таран ăшă пама пултараççĕ, çавăнпа ĕçлемелле те, çапах температура виçи кунта 110 градусран иртмест.

Технологи дисциплинине те чылай чухне пăсаççĕ. Рубильнăй цех хăшпĕр сменăра ытла вĕтĕ турпассем тăвать, тепĕр чухне шултра тухать. Ку ĕнтĕ, экстракт пахалăхне те хытă чакарать, графика та тĕрĕс пурнăçласа пыма чăрмантарать. Çаксем çинчен уйрăмах Ланин юлташ хытă асăрхаттарчĕ.

Главнăй механик Насонов юлташ цехсенче мастерсемпе тĕрĕс усă курманни çинчен чарăнса тăчĕ.

— Пирĕн заводра материалсем е инструментсем çитмеççĕ пулсан, мастерсем час-часах пĕр çĕртен тепĕр çĕре чупса çӳреççĕ. Вĕсене туллин ĕçлеме майсем туса паман. Çавна пула аггрегатсем простой тăваççĕ. Пирĕн производствăра час-часах çавăн пек пулать: рабочи станока ĕçлеттерме пуçлать те, кăшт ĕçлесенех чĕртавар ширама каять, — терĕ Насонов юлташ.

«Нумай предприятисенче пирĕн промышленноçа питех те кирлĕ оборудовани, чĕртавар, материалсем, инструментсем ăста килчĕ унта йăваланса выртса пăсăлаççĕ, тутăхаççĕ, юрăхсăра тухаççĕ», тенĕ Маленков юлташ хăйĕн докладĕнче.

— Çакă вăл пирĕн завода тӳррĕнех пырса тивет. Пирĕн цехра, акă, темиçе çул хушши токарнăй, сверлильнăй станоксем япăхса ларчĕç, çуркунне-кĕркунне вĕсем çине шыв каятчĕ. Анчах руководительсем çавна куратчĕç пулсан та ăна урăх çĕре куçарма шухăшламан. Станоксемпе çу вăхăтĕнче çеç усă курнă, хĕлле ахалех ларнă. Халь вара вĕсем тутăхса кайнă,—терĕ паросиловой цехри бригадир Ваганов юлташ.

Автотранспорт начальникĕ Асянин юлташ механически цех ремонт ĕçĕ çине кирлĕ пек пăхманни, автомашинăсемпе тракторсене япăх юсани çинчен каларĕ. Машинăсемпе тракторсем иккĕ-виç кун ĕçлесенех пăсăлаççĕ, пысăк простой тăваççĕ. Çитменне тата механически цех заказсене вăхăтра тумасть.

Тухса калакан юлташсем цехсенче тасалăхшăн сахал кĕрешнине, ку тĕлĕшпе руководительсем ответлăха туйманнине асăрхаттарчĕç. Партбюро секретарĕ Беляков юлташ уйрăмах снабжени уйрăмĕн ĕçне хытă критиклерĕ тата заводра XVIII партконференци решенийĕсене мĕнле пурнăçлама пуçлани çинчен каласа пачĕ.

— Юлашки вăхăтра эпир графикпа ĕçлеме пуçларăмăр. Февралĕн 20-мĕш хыççăн завод кашни кунах плана йĕркеллĕн тултарса пырать. Халĕ пирĕн материал та çителĕклĕ. Нăйкашни кирлĕ мар, кашни мастерăн, бригадирăн, начальникăн тăрăшса ĕçлемелле, — терĕ Беляков юлташ.

«Большевик» завод коллективĕ кăçалхи çулăн малтанхи икĕ уйăх хушшинче государствăна 100 тоннăна яхăн тоннида параймарĕ. Канашлу çак прорыва çитес уйăхсенчех пĕтерме пулчĕ. Çӳлте асăннă çитменлĕхсене пĕтерсе пынă май тата социализмлă ăмăртупа стахановла движенине сарса пырса коллектив график тăрăх ĕçлесе пыма, кашни сменăра юман экстрактĕнчен 8,5 тонна, скумпи экстрактĕнчен 2,5 тонна тоннида туса кăларма, топливăна, электроэнергине перекетлеме, лайăх пахалăхлă продукци туса кăларма пулчĕ.

Халĕ рабочисем партконференци решенийĕсемпе хĕçпăшалланса паха результатсем кăтартса ĕçлеме тытăнчĕç. Цехсенче тасалăх кӳреççĕ, сапаланса выртакан детальсемпе материалсене, инструментсене пуçтараççĕ. Паллах, ĕç малашне лайăхлансах пымалла.

ХАР. ЛИСИН.

График тăрăх ĕçлеме тытăнчĕç

КӲКЕÇ. Çĕньял Уйкассинчи «Арслан» промартельте XVIII партконференци материалĕсене вĕренеççĕ. Партконференцире Маленков юлташ тунă доклада вĕренес тĕлĕшпе 8 агитатор ĕçлеççĕ. Вĕсенчен Михайлов, Исаева тата Исаев юлташсем вичшер калаçу иртернĕ.

Артель иртнĕ çулта çителĕксĕр ĕçленĕ. Производствăллă плана 85 процент кăна тултарнă. Хăшпĕр бригадăсем уйрăмах начар ĕçлерĕç. Шашкин бригади плана 50 процент çеç тултарнă.

Халиччен артель графиксăр ĕçленĕ. Партконференци решенийĕсем хыççăн график тăрăх ĕçлеме тытăнчĕç, ĕç тухăçлăхĕ те ӳссе пырать. Планпа кунне 1200 чăпта çапас вырăнне 1300—1350 чăпта çапаççĕ. Стахановка Гаврилова ĕç нормине куллен 130 процент, Кузьминпа Терентьев юлташсем 125 процент тултарса пыраççĕ.

Артель хăйĕн производствине сарса пырать. Кунта халь пиравăр тĕртекен çĕнĕ цех уçнă.

П. НИКИТИН.

* * *

Чăваш АСС Республикинчи МТС-сем тракторсене мĕн чухлĕ юсанине кăтартакан СВОДКА

(1941 ç. мартăн 1-мĕшне, процентпа)

МТС ячĕсем	Капитальн. ремонт	Текущий ремонт	Пĕтĕмпе
Улатăр	58,3	19,3	30,2
Элĕк	58,8	51,6	54,1
Вăрнар	100	100	100
Йĕпреç	76,9	76,1	78,4
Ишлей	66,6	56,6	66,6
Канаш	100	65,5	73,7
Куславкка	65,0	63,0	63,8
Комсомольский	80,0	82,6	81,8
Хĕрлĕ Чутай	—	100	93,3
Кувакино	75,0	34,3	74,5
Сĕнтĕрвăрри	83,3	50,0	57,6
Первомайский	—	83,3	62,5
Пăрачкав	61,9	66,6	65,1
Сĕнтĕр	80,9	66,6	72,5
Красноармейский	62,5	55,2	57,4
Вăрмар	25,0	50,0	40,0
Çĕрпӳ	88,8	60,0	68,9
Шупашкар	55,5	61,5	59,0
Чкаловский	38,1	48,9	44,0
Шăмăршă	100	100	100
Шăхасан	100	100	100
Çĕмĕрле	77,7	71,4	73,3
Етĕрне	36,3	43,4	41,1
Елчĕк	88,4	79,0	82,6
Тăвай	53,3	62,0	59,1
Республикипе	68,6	66,8	67,4
1941 ç. февралĕн 25-мĕшне пулнă	62,7	63,7	63,0

Вăрман хатĕрлес, турттарса кăларас тата кирлĕ пункта турттарса пырас тĕлĕшпе обязательнăй йĕркепе панă плана Чăваш республикинчи районсем мĕнле тултарса пынине кăтартакан СВОДКА

(1941 çулти мартăн 1-мĕшне, процентпа)

Районсем	Хатĕрленĕ	Кирлĕ пункта турттарса пынă	Турттарнă
Улатăр	46,0	35,7	42,6
Кувакино	30,3	27,7	28,3
Первомайски	25,8	55,0	15,8
Пăрачкав	68,3	30,5	16,6
Чкаловски	46,3	—	28,0
Комсомольски	37,0	—	33,8
Йĕпреç	28,0	54,4	20,6
Канаш	42,0	—	28,1
Шăхасан	57,3	—	46,6
Вăрмар	56,3	—	39,6
Тăвай	72,0	—	52,3
Вăрнар	38,3	23,2	27,6
Калинински	62,3	47,2	49,5
Красноармейски	72,8	101,7	119,8
Çĕмĕрле	48,4	45,5	25,5
Элĕк	65,0	24,9	32,6
Хĕрлĕ Чутай	48,2	32,7	23,0
Советски	44,5	27,8	64,3
Етĕрне	45,4	—	31,8
Сĕнтĕр	32,8	—	39,7
Сĕнтĕрвăрри	41,1	—	30,5
Шупашкар	70,1	—	56,0
Ишлей	61,1	—	31,0
Октябрьски	57,8	—	48,5
Шăмăршă	38,9	44,7	31,9
Елчĕк	79,0	—	30,6
Пĕтĕмпе	44,5	44,0	31,3

Арми генералĕ Дмитрий Григорьевич Павлов юлташ.
ТАСС фото-укерчĕкĕ.

Эльгер литературăра ĕçлеме пуçлани 20 çул тултарчĕ

Чăваш АССР халăх поэтне Эльгер юлташа

Эсир литературăра ĕçлеме пуçланăранпа 20 çул тултарнă май, Чăваш АССР Халăх Комиссарĕсен Совечĕпе ВКП(б) Обкомĕ Сире хĕрӳллĕн сывлăх сунса саламлаççĕ тата чăвашсен художествăллă литературине вăйлатас ĕçре малашне те тухăçлăн ĕçлеме сунаççĕ.

ЧĂВАШ АССР СОВНАРКОМĔ.
ВКП(б) ОБКОМĔ.

Хисеплĕ Семен Васильевич!

Чăваш совет писателĕсен Союзĕн правленийĕ Эсир литературăра ĕçлеме тытăннăранпа 20 çул тултарнă ятпа Сире хĕрӳллĕн саламлать.

Эсир ирĕке тухнă чăваш халăхĕ аслă Сталин ертсе пынипе телейлĕ пурнăç туса пынине савса мухтанине палăртма пире хаваслă та кăмăллă. Эсир хăвăрăн пултарулăхра пирĕн халăх ытти халăхсемпе туслă пурăннине кăтартатăр.

Сирĕн кĕнекĕрсем пĕтĕм пирĕн халăхшăн паллă, вĕсем хăйсен тĕрĕслĕхĕпе тата ăсталăхĕпе литература историне çирĕппĕн кĕчĕç. Сирĕн «Хĕнхур айĕнче» ятлă историллĕ поэмăна эпир классикла произведени тесе шутлатпăр.

Эпир Сире, Семен Васильевич, Ленин—Сталин партийĕ пăхса ӳстернĕ юрăçа, тата нумай çулсем хушши писательсен — çынсен чунĕсен инженерĕсен ретĕнче хăватлăн ĕçлеме вăрăм ĕмĕрпе сывлăх сунатпăр.

Хисеплĕ Семен Васильевич, социализм строителĕсем çинчен, пирĕн тăван çĕршывăн мухтавлă патриочĕсем çинчен тата хаваслăрах та янăравлăрах юрлăр!

Чăваш Совет Писателĕсен Союзĕн Правленийĕ.

Хисеплĕ Семен Васильевич!

Чăваш АССР Совнаркомĕ çумĕнчи искусство ĕçĕсен Управленийĕ литературăра çирĕм çул ĕçленĕ ятпа сире хĕрӳллĕн саламлать.

Эсир çирĕм çул хушшинче çырнă произведенисем чăваш халăхĕн кăмăлне çывăх пулса тăнишĕн савăнатпăр.

Сирĕн «Хĕнхур айĕнче» ятлă питех те паха поэму тăрăх çырнă «Чакка» пьесăна куракансем ăшшăн кăмăлласа йышăнаççĕ, вăл ылханлă иртнĕ самана курайми пулма вĕрентет.

Эпир, малашне сире татах та ытларах творчествăллă ӳсĕмсем тума сĕнсе, эсир хальхи хаваслă вăхăт çинчен сталинла эпохăна тивĕçлĕ произведенисем парасса шанса кĕтетпĕр.

Чăваш АССР Совнаркомĕ çумĕнчи Искусство ĕçĕсен Управленийĕ.

Башкир совет писателĕсенчен

Чăваш халăхĕн паллă ывăлне — Семен Васильевич Эльгере литературăра 20 çул ĕçленĕ ятпа тăванла саламлатпăр. Формипе нациллĕ, содержанийĕпе социализмлă культура ĕçĕнче тата пысăкрах ӳсĕмсем тума ырă сунатпăр.

Башкир Совет Писателĕсен Союзĕ.

Семен Эльгере

Салам сана, салам, çĕршыв ачи,
Тăван халăх аслă поэчĕ!

Юррусем янравлă, хӳхĕм сан,
Юрла паян, юрла савăнса!

Мухта çĕнтерӳллĕ çĕршыва,
Социализмла аслă кунçула.

Сталин ялавне çӳлерех йăт,
Октябрь çулĕпе паттăр ут!

Хăпăл-хапăл тăрса, хавхаланса,
Калаçатăн кулса, савăнса.

Ват çынна кăмăлтан сума-суса,
Диван çине лартан çавăтса,

Кĕтнĕ сут ĕмĕтсем çитрĕç, тетĕн,
Чунтан хĕпĕртесе пуплетĕн.

Аслă Октябрĕн çулĕ çинче
«Кăвак хуппи» пирĕншĕн уçăлчĕ

Юрла, поэт, юрла, хастар чĕре!
Юрру кайтăр санăн ĕмĕре!

Çапла сана, тусăм, ырă сунса,
Юрлатăп эп паян савăнса.

Н. И. ШЕЛЕБИ

* * *

РСФСР Верховный Совечĕн Президиумĕнче

Мартăн 3-мĕшĕнче А. Е. Бадаев юлташ председатель пулса ертсе пынипе РСФСР Верховный Совет Президиумĕн ларăвĕ пулнă.

Президиум çак ыйтусене сӳтсе-явнă: Тутар, Чăваш, Башкир АСС Республикисенче, Иваново тата Воронеж облаçĕсенче халăха вĕрентес ĕç мĕнле пыни çинчен; РСФС Республикин 1941 çулти государство бюджечĕ çинчен; Вологда хули йышăнса тăракан территорине пысăклатасси çинчен т. ыт. те. (ТАСС).

Ютçĕршыв Ĕçĕсен Халăх Комиссариатĕнче

Мартăн 1-мĕшĕнче Болгари Ютçĕршыв Ĕçĕсен Министерствин представителĕ г. Алтынов ССР Союзĕн Болгарири Полпредне А. А. Лаврищева çапла пĕлтернĕ: Болгари правительстви Германи войскисене Болгарине кĕртме килĕшрĕ, çак ĕçе Балканра мирлĕ пурнăça сыхлас шутпа тунă, тенĕ.

Ютçĕршыв Ĕçĕсен Халăх Комиссарĕн Заместителĕ А. Я. Вышинский юлташ Болгари посланникне г. Стаменова çакăн пек ответ панă:

Болгари Ютçĕршыв Ĕçĕсен Министерствин представителĕ г. Алтынов кăçалхи мартăн 1-мĕшĕнче ССР Союзĕн Болгарири Полпречĕ А. А. Лаврищев урлă панă пĕлтерӳ çине, Болгари правительстви Германи войскисене Болгарине кĕртме килĕшӳ пачĕ, çак ĕçе Балканри мирлĕ пурнăça сыхлас тĕлĕшпе тунă, тесе пĕлтерни çине ответлесе, Совет правительстви çакна калама кирлĕ тесе шутлать:

1) Совет правительстви Болгари правительствин çак ыйтури позицине ырлама пултараймасть, мĕншĕн тесен çак позици, Болгари правительствин кăмăлне пăхмасăрах, мире çирĕплетесси патне мар, вăрçă сфери сарăласси тата Болгари вăрçа хутшăнса каясси патне илсе пырать;

2) Совет правительстви хăйĕн мирлĕ политикине пĕр улăштармасăр тытса пырать, çакна кура вăл Болгари правительствин хальхи тулашри политикине пурнăça кĕртсе пырас ĕçре мĕнле те пулин пулăшу пама пултараймасть.

Болгарири хаçатсенче ССР Союзĕн чăн-чăн позицине пĕтĕмпех пăсса кăтартакан хыпарсене ирĕклĕнех сараççĕ, уйрăмăнах çакна кура ĕнтĕ Совет правительствин хăйĕн çак заявленине тумалла пулчĕ.

* * *

Днепр çинчи навигаци

Кăçалхи çул Днепр çинче навигаци пĕлтĕрхинчен чылай иртерех уçăлнă. Февралĕн 27-мĕшĕнче «Роза Люксембург» пароход Херсонран Запорожьене кайма тухнă. Буксирнăй пароход «Пархоменко» çураки валли кирлĕ грузсем тиенĕ 3 баржăна Каховкăна турттарса пынă.

ПАРТИ ПУРНĂÇĔ

Пĕччен коммунистсен вĕренĕвĕ

Шупашкар районĕнчи парторганизацинче пĕччен коммунистсем пурĕ 38 çын. Вĕсем пурте парти историне харпăрхăй тĕллĕн вĕренекенсен шутĕнче тăраççĕ.

Пĕччен коммунистсем нумайĕшĕ чăнах та «ВКП(б) историйĕн кĕске курсне» аван, тăрăшса вĕренсе пыраççĕ. Сăмахран, «Чăваш Коммуни» колхоз председателĕ пулса ĕçлекен Егоров юлташах илер. Вăл парти кандидатне кĕнĕренпе вăхăт нумай мар иртнĕ пулин те, «ВКП(б) историйĕн кĕске курсне» вĕренсе V-мĕш сыпăка çитнĕ. Егоров юлташ ертсе пыракан колхоз районра пур енĕпе те малта пырать.

«Чăваш Коммуни» колхоз çуракине хатĕрленсе çитнĕ: вăрлăхсене сортласа кондицине çитернĕ, минерал çăнăхĕ кӳрсе килнĕ, ялхуçалăх машинисене юсаса хунă. Колхозра стахановла шкул ĕçлет. Паянхи куна стахановла шкулта 8 заняти туса иртернĕ. Çапла лайăх вĕренет тата лайăх ĕçлесе пырать Егоров юлташ.

Çавăн пекех Шăмăршăри туллимар вăтам шкулăн директорĕ Данилов юлташ та парти историне тăрăшса вĕренет. Вăл «ВКП(б) историйĕн кĕске курсне» вĕренсе тухнă, пур сыпăксем тăрăх та конспектсем çырнă. Халĕ ĕнтĕ Данилов юлташ марксизм-ленинизм классикĕсен уйрăм произведенийĕсене вĕренме тытăннă.

Данилов юлташ хаçат-журналсенчи консультацисемпе усă курать. Вăл ертсе пыракан шкул вĕренме тивĕçлĕ ачасене пурне те вĕрентес енĕпе те, вĕренӳ пахалăхĕпе те районра малти вырăнта тăрать.

Шоркка ялсовет исполкомĕн секретарĕнче ĕçлекен Трифонова юлташ та «ВКП(б) историйĕн кĕске курсне» вĕренсе, пур сыпăксем тăрăх та конспект çырнă. Трифонова юлташ комсомолецсене вĕренме пулăшас тĕлĕшпе тăрăшса ĕçлет.

Çавăн пекех Ивановпа Трифонов юлташсем те хăйсен пĕлӳне хăпартса пырас тесе тăрăшаççĕ. Ку юлташсем ВКП(б) членне куçма та материалсем хатĕрлеме тытăннă.

Анчах пĕччен коммунистсем хушшинче парти историне япăх вĕренекен тата пачах вĕренме тытăнман юлташсем те пур-ха. Сăмахран, Корнилов юлташ («Урожай» колхоз председателĕ) хăй каланă тăрăх «ВКП(б) историйĕн кĕске курсне» вĕренсе IV-мĕш сыпăка çитнĕ. Ăна ыйтусем парсассăн, вара вăл пĕртте вĕренме тытăнманни курăнчĕ. Российăра крепостной правăна хăçан пĕтернĕ, тесе ыйтсан, — 1905 çулта, тесе ответлерĕ Корнилов юлташ. Вăл партин II-мĕш съезчĕ хăçан пулнине те пĕлмест, — партин II съезчĕ 1910 çулта пулнă, тесе ответлерĕ, Корнилов юлташ нимĕнле хаçат та вуламасть. Вăл СССР Верховный Совечĕн Президиумĕ 1940 ç. июнĕн 26-мĕшĕнче мĕнле Указ кăларни çинчен те пелмест.

Тата П. П. Павлов юлташ та парти историне вĕренменнисен хисепĕнче тăрать. Вăл хăй «Кĕске курсăн» II-мĕш сыпăкне вулатăп, тесе калать. Парти историне вĕренес ĕçре пулăшас тесе октябрь уйăхĕнче ун патне килне кайрăм. Чылай ыйтусене ăна тĕплĕн ăнлантарса патăм. Тепĕр уйăхран ку ыйтусене санран каллех ыйтатăп, терĕм.

— Юрать, унччен ку ыйтусене тĕплĕрех вĕренетĕп тата кĕнекесем те вулама пуçлатăп, — терĕ Павлов юлташ. Анчах тепĕр уйăхран ыйтса пĕлтĕм те эпĕ ăнлантарса панине те манса кайнă, вулама та тытăнман.

Çавнашкалах Герасимовăпа Григорьев юлташсем те хăйсен пĕлӳне ӳстерес тесе сахал тăрăшаççĕ.

Парти райкомĕ пĕччен коммунистсене парти историне вĕренме пулăшас тĕлĕшпе уйăхра пĕрре парткабинетра консультацисем тата лекцисем иртерет. Анчах хăйсен пĕлӳне ӳстерессишĕн тăрăшман пĕччен коммунистсем кунта та çӳремеççĕ. Малашне, пирĕн шутпа, пĕччен коммунистсене парти историне вĕренме райком инструкторĕсемпе пропагандистсен ытларах пулăшмалла. Çав вăхăтрах тата вĕсем мĕнле вĕреннине тĕрĕслессине те вăйлатмалла.

А. ТИМОФЕЕВ.

ВКП(б) Шупашкар райкомĕн пропагандисчĕ.

Колхозсенчи комсомол организацисен ĕçĕсем

ШĂХАСАН. ВЛКСМ Чăваш Обкомĕн иккĕмĕш пленумĕн итогĕсем çинчен комсомол пуçламĕш организацисенче сӳтсе-явнă чухне юлашки вăхăтра физкультурăпа оборона ĕçĕ аванланса пыни палăрчĕ. Районра ку таринччен физкультура коллективĕсем 5 çеç пулнă пулсан, халĕ вĕсем 21 шутланаççĕ. Çав коллективсенче Осоавиахим членĕсемпе комсомолецсене 970 çынна явăçтарнă. Кивçурт Енĕшри «Красноармеец» колхозри комсомол организацинче кашни çамрăка çарпа физкультура ĕçне явăçтарнă.

Анчах, çак ĕç чылай организацисенче кирлĕ пек пулса пымасть-ха. Ушанарти Калинин ячĕпе тăракан, Ямашри «Ударник», Çĕнĕ Мамири Ворошилов ячĕпе тăракан колхозсенчи комсомол организацисенче оборона ĕçне кирлĕ пек организацилемен. Çавна пула комсомолецсемпе Осоавиахим членĕсем хушшинче оборона значокĕсен нормисене парас ĕç те начар пулса пырать. Çавăн пекех Шуркассинчи вăтам шкулти комсомол организацийĕ çителĕксĕр ĕçлет. Вĕсем йĕлтĕр çук тенипех лăпланса лараççĕ. Çав вăхăтрах Шăхасанти вăтам шкулти комсомол организацийĕ пуçарнипе вĕренексенсем хушшинче йĕлтĕр тăвас ĕçе организациленĕ. Халĕ унта вĕренекенсем 200 мăшăр йĕлтĕр тунă.

Агитациллĕ ĕçе чылай организацисенче лайăх йĕркеленĕ. Уйрăмăнах, Тури Сурăмри «Заря», Пайкилтри «Активист», Уйпуç Шĕкĕрти «Новый путь», Калиновкăри Калинин ячĕпе тăракан тата Атнашри Киров ячĕпе тăракан колхозсенчи комсомол организацисенче агитаципе массăллă ĕçе аван туса пыраççĕ. Ушанарти Калинин ячĕпе тăракан колхозри комсомолецсен бригади 100 гектар çине юр тытса хăварнă. Пĕр Н. Афанасьев комсомолец кăна 5 центнер кайăк-кĕшĕк тислĕкĕ пухнă. «Ака туй», Калинин, Киров ячĕпе тăракан колхозсенчи комсомол организацисем кăçалхи çул гектартан вăтам шутпа 100 пăтран кая мар тĕштырă туса илес задача лартнă.

Районра комсомолецсен вăйĕпе 500 гектар çине юр тытса хăварнă, 250 тонна тислĕк кăларнă, 250 центнер вырăнти удобренисене пухса хатĕрленĕ. Комсомолецсем колхоз производствинче активлăн хутшăнса ĕçлеççĕ.

Комсомолецсенчен чылайĕшĕсем ответлă ĕçсенче ĕçлеççĕ. Колхоз бригадирĕсенче 18 комсомолец, выльăх-чĕрлĕх ĕрчетес ĕçре 54 комсомолец, колхоз председателĕнче 3 комсомолец ĕçлеççĕ. Комсомолецсем Куславкка районĕнчи «Динамо» колхозри комсомол организацин ĕçĕнчи опытсемпе усă курма тăрăшаççĕ.

В. Яковлев.

СОЦИАЛИЗМЛĂ ХАРПĂРЛĂХА ÇИРĔП УПРАМАЛЛА

Социализмлă тăван çĕршывăн вăйхăвачĕ çирĕпленсех пырать. Пуян та культурăллă пурнăçпа пурăнать совет халăхĕ. Эпир пурнăçпа савăнса мухтанатпăр. Анчах та класс тăшманĕсен юлашкийĕсем ĕççыннисен лайăхланса пыракан пурнăçĕ çине тарăхса пăхаççĕ. Вĕсем телейлĕ пурнăçăн çăлкуçĕ пулса тăракан харпăрлăха — социализмлă, обществăллă харпăрлăха çаратма, çапла тунипе социализм строительствин ĕçне чăрмав кӳме пăхаççĕ. Çĕрпӳри примус горелкисем тăвакан заводра снабжени начальникĕ пулса ĕçленĕ Сергеев, хăйĕн служби вырăнĕпе усă курса, тăтăшах заводăн пурлăхĕсене çаратса пурăннă. Кунта çаратнă укçасемпе хăйне валли 20 пин тенкĕ ытла тăракан пӳрт лартнă. Совет сучĕ Сергеева тивĕçлипе айăпларĕ, 7 çуллăха тĕрмене хупма приговор йышăнчĕ.

Çакăн пек ситменлĕхсем вырăнти хăшпĕр работниксен сисĕмлĕх пулманран килеççĕ. Юлаш çынни Н. Филиппов Шупашкарти Главхлебтрестра ĕçленĕ чухне 2 пин тенкĕне яхăн растрата тунă. Кун хыççăн вăл колхоза таврăнать, анчах та хăйĕн айăпĕ çинчен никама та шарламасть. Колхоз правленийĕ ăна армана колхоз тыррине авăртма ярать. Филиппов 37 пăт çăнăх вăрласа сутнă. Суд умĕнче ответ тытассинчен пăрăнас шутпа 4 уйăх хушши тарса çӳренĕ. Хăйсен ялĕнче икĕ хутчен вут тĕртсе пушар кăларнă. Колхоз бригадирĕн çурт-йĕрне пĕтĕмпех çунтарса янă. Милици уйрăмĕ Филиппова иртнĕ çулти август уйăхĕнче тытса арестлерĕ.

Янзакассинчи лавкара продавец пулнă Петров 1000 тенкĕ ытла растрата тунă пулнă. Сельпо правленийĕн ревизи комиссийĕ çакăн çинчен лайăх пĕлсе тăнă. Анчах та растратчике суд урлă ответ тыттарма шутламан, ситменлĕхсене витсе хăварма пăхнă. Милици уйрăмĕ хутшăннипе тепĕр хут ревизи туса, ситменлĕхсене тупса палăртнă. Растратчик Петрова 2 çуллăха тĕрмене хупнă.

«Цивильстрой» колхоз ĕне ферми валли ĕнесем илме Мари республикине ревизи комисси председательне Варфоломеева ярать. Варфоломеев колхоз правленийĕ шаннă ĕçе тивĕçлипе пурнăça кĕртмен. Правлени парса янă укçапа хăйне валли ĕне илет, спекуляци тума тытăнать.

СССР Конституцийĕн 131-мĕш статьинче «ССР Союзĕн кашни гражданинĕ обществăллă, социализмлă харпăрлăха, — совет йĕркин чи таса, никам тĕкĕнмелле мар никĕсĕ, хамăрăн тăван çĕршыв пуянлăхĕпе хăвачĕн çăлкуçĕ, мĕнпур ĕççыннисен пуян та культурăллă пурнăçĕн çăлкуçĕ пулса тăракан харпăрлăха, — упраса, çирĕплетсе пыма тивĕç.

Обществăллă, социализмлă харпăрлăха тĕкĕнекен этемсем халăх тăшманĕсем пулса тăраççĕ», — тенĕ. Сталинла Конституцине пăхăнса ĕçлемелле, хамăрăн обществăллă, социализмлă пурлăха çирĕппĕн упраса тăмалла. Социализмлă харпăрлăх çине алă çĕклеме пăхакансене — жуликсене, растратчиксене хирĕç вăйлăн кĕрешсе пымалла.

ИГНАТЬЕВ.

Çĕрпӳ районĕнчи милици уйрăмĕн начальникĕ — милицин младший лейтенанчĕ.

Дисциплинăна çирĕплетмелле, вĕренӳ пахалăхне хăпартмалла

Нумаях пулмасть, Чăвашсен Государство Художество училищинчи комсомолецсен пухăвĕ пулса иртрĕ. Пухура вĕренекенсем хушшинче дисциплина тата вĕренӳ пахалăхĕ мĕнле тăни çинчен сӳтсе-яврĕç. Докладсем тата тухса калакансем вĕренекенсем хушшинче дисциплина начар тăнине палăртрĕç. Чылай студентсем занятисене çӳремеççĕ, прогулсем тăваççĕ е урока юлса çитеççĕ. Хăшпĕр студентсем шалти йĕркелĕхĕн правилине пăхăнмаççĕ. Çакнашкал йĕркесĕрлĕхсене пула 12 студент «плохо» отметкăсем илнĕ. Çак ĕçре хăшпĕр комсомолецсем хăйсем те дисциплинăллă тата активлă пулнине кăтартмаççĕ. Вĕсем вĕренӳре ĕлкĕрсе пымаççĕ, дисциплинăна пăсаççĕ.

Училищĕре лайăх вĕренекен студентсем те çук мар. Авдеев, Гураев, Трофимов, Андреев, Киселев, Белгородов, Кочетов, Малышева, Моисеев студентсем лайăх вĕренеççĕ. Вĕсем дисциплина тĕлĕшпе те примерлă. Харпăрхăй пĕлĕвне ӳстерессишĕн çине тăрса ĕçлеççĕ. Обществăллă ĕçе активлăн хутшăнаççĕ.

Комсомол организацин дисциплинăна çирĕплетессишĕн, вĕренӳ пахалăхне лайăхлатассишĕн куллен кĕрешмелле.

П. ЧИЧКАНОВ.

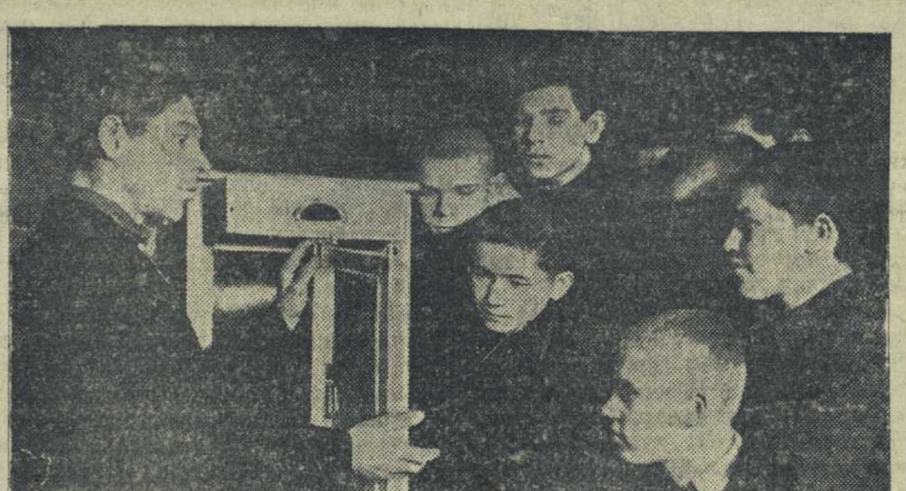

Куславккари ФЗО шкулĕнче станочниксен 1-мĕш группинче вĕренекен отличниксем. УКЕРЧĔК ÇИНЧЕ: И. Е. Терентьев юлташ тумбочка çинчен ăнлантарса парать.

К. Бабаев фото-ӳкерчĕкĕ.

МЫСЛЕЦРАН КИЛЕКЕН ÇЫРУСЕМ

2. Кайсаров ĕненмест

Çĕмĕрлери механизациленĕ вăрман пункчĕн Мыслец лесоучасток начальникĕ Петр Кайсаров хăй патне пынă посетительсемпе яланах çакăн пек калаçма тытăнать:

— Суятăр эсир, граждансем!

Камсем-ха вĕсем, çав граждансем? Вĕсем — колхозсен тата ялсовет исполкомĕсен председателĕсем. Вĕсем кунта вăрман хатĕрлевĕпе интересленме тата ăна пулăшма килнĕ: колхозсенчен килнĕ çынсем тата ялсенчи единоличниксем вăрманта мĕнле ĕçлеççĕ, кулленхи нормăсене мĕн чухлĕ тултарса пыраççĕ, учет мĕнле туса пыраççĕ т. ыт. те. Малтан ку председательсем вăрман касакансемпе турттаракансем патне кĕрсе тухаççĕ, вĕсемпе пĕрле пухăнса калаçаççĕ. Çакăн чухне вăрманта ĕçлекенсем хăйсен ĕç тухăçлăхне хăпартма кансĕрлекен хăшпĕр кăлтăксем çине кăтартса параççĕ, ĕçри çитменлĕхсене палăртаççĕ.

Вăл ыйтусене ĕнтĕ лесоучасток начальникĕпе, е мастерпа, е бракерпа пĕрле татса памалла. Çавăнпа та колхозсен тата ялсовет исполкомĕсен председателĕсем час-часах лесоучасток начальникĕ Кайсаров патне пырса тухаççĕ, ун умне тивĕçлĕ требованисем кăларса тăрататççĕ.

Анчах вăл вĕсем каланине хăлхана чикмест. Кĕскен ответлет:

— Суятăр эсир, граждансем! Эпĕ сире ĕненместĕп.

Юманлăхри (Элĕк р.) Буденный ячĕпе тăракан колхозран вăрманта виçĕ бригада ĕçлеççĕ: январĕн 25-мĕшĕнчен пуçласа тăтăшах ултă çын вăрман касса хатĕрлеççĕ. Çав кунтанпах пĕр бригада ултă лашапа вутă турттарать, февралĕн 17-мĕшĕнче тепĕр бригада каллех ултă лашапа вăрмана тухса килнĕ. Лесоучасток районри Советăн исполкомне тăратнă сводкăра ку цифрăсем пачах урăхла курăнса тăраççĕ. Унпа пĕрлех вăрман касса хатĕрленине тата ăна турттарнине те сахал кăтартнă. Колхоз председателĕ Алексей Ильин Кайсаровран çав цифрăсене тĕрĕслесе тухма ыйтсан: — Ĕненместĕп сире,— терĕ ăна хирĕç вăл.

Касса хатĕрленĕ тата турттарнă йывăççене вуншар е ытларах кунсем иртмесĕр те йышăнмаççĕ. Квитанцисене те бракерсем конторăна çийĕнчех тăратмаççĕ. Анатри Хурасанти (Элĕк р.) «Красная Армия» колхозран килнĕ çынсем вунă кун хушши, январĕн 25-мĕшĕнчен февралĕн 5-мĕшчен, вăрман каснă, вутă турттарнă. Çак вăхăтри квитанцисем конторăна февралĕн 21-мĕш кунĕнче кăна пырса çитнĕ. Квитанцисем тепĕр чухне начальник сĕтелĕ çинченех çухалаççĕ.

Лесоучасток начальникĕн кабинетне Чăваш Сорăм ялсовет исполкомĕн председателĕ Петров тата Чăваш Сорăмĕнчи колхоз председателĕ Соловьев юлташсем пырса кĕчĕç. Вĕсем те лесоучастокра учет ĕçĕ начар пулса пыни çине кăтартса параççĕ, фактсемпе çирĕплетеççĕ. Вĕсем каллех Кайсаровшăн нимĕн те мар.

— Вăрман хатĕрлесси учет çумĕнче мар. Малтан плана тултарăр та, кайран учет çинчен калаçăр, — çапла ăнлантарма пăхать вăл хăй патне пынă çынсене.

Пынă çынсем Кайсаров апла калаçнипе килĕшессшĕн мар. Учет ĕçĕ ĕç тухăçлăхне хăпартма пулăшни çинчен, уйрăм çынсен ĕçĕсене шута илсе пыма кирли çинчен калаçа пама тăраççĕ. Вĕсемпе Кайсаров каллех килĕшмест.

Кайрантарах начальник кабинечĕ ытти çынсемпе лăках тулса ларчĕ. Вăрман касакансем, йывăç турттаракансем тата вăрмана ытти колхозсенчен пынă представительсем пычĕç. Кашнин тĕрлĕрен ыйтусем: хăшĕн столовăйне кĕме пропуск илмелле, вăрманта ĕçленĕшĕн расчет тумалла. Кайсаров нихăш ыйтăва та çийĕнчех татса памасть, çынсем вăл вăхăтра унăн кабинетĕнче тата коридорта çур сехет, тепĕр чухне пĕрер сехет вăхăта усăсăр иртерсе тăраççĕ. Кайсаров хăй çине «пысăк» нагрузкăсем илнĕ: унăн столовăйне кĕме пропусксем памалла. Çакăн пирки йывăç турттарса килнĕ çынăн столовăйĕнче апат çиме пропуск илессишĕн пĕрер лав хутламалăх кĕтсе тăмалла килсе тухать. Эпир те унăн кабинетĕнче икĕ сехет лартăмăр. Çак хушăра нимĕнле ыйтăва та татса пани пулмарĕ: хăйĕн умĕнче выртакан хутсенчен пĕрине тытать, ăна хурать, унтан теприне тытать.

Лесоучасток начальникĕ Кайсаров патне пырса чылай лайăх сĕнӳсем параççĕ. Вăл сĕнӳсем Кайсаровшăн каллех нимĕн тĕшне те тăмаççĕ. Вăрманта ĕçлекенсем бараксенче йĕркелĕх çукки çинчен калаçаççĕ, вĕсем каллех ăна пырса тивмеççĕ. Вĕсем çинчен сăмах тапратсан, кĕскен çапла ответлет:

— Ăна эсир мана ан калăр, мана вĕрентме кирлĕ мар.

Мыслец разъездĕнчи складра вутăсене тата пĕренесене Николаев бракер йышăнать. Унăн вутă шаршанĕ çӳллĕшне 2 метр та 10 сантиметр, тăршшĕне 2 метр виçепе йышăнмалла. Ку виçесене вăл пăхăнса тăмасть. Тепĕр чухне çӳллĕшне те, тăршшĕне те 2 метр та 10 сантиметр виçепе шутлать. Çапла майпа Буденный ячĕпе тăракан колхозран килнĕ бригада турттарнă вутăна 10 кубла метр пытарса хăварнă. Çак факт çинчен Кайсаров юлташа пĕлтерсен, вăл: «эпĕ эсир каланине ĕненместĕп, мĕншĕн рабочисем хăйсем килсе каламаççĕ», тесе ответлерĕ. Юлашкинчен акă мĕн палăрчĕ: Буденный ячĕпе тăракан колхозран килнĕ бригада пĕр вырăна 54 кубла метр вутă турттарса купаланă. Ăна Николаев бракер 44 кубла метр чухлĕ кăна йышăннă. Çавнашкалах вăл факта тĕрĕсленĕ чухне ытти фактсем те палăрчĕç. Яндашри (Çĕмĕрле р.) «Комбайн» колхозран пынă Данил Кириллов бригади Николаев бракера вутă йышăнтарнă, Николаев кунта та 10 кубла метртан 1 кубла метр пытарса хăварнă. Çакнашкал фактсем лесоучасток начальникĕ куçĕ умĕнчех пулса пыраççĕ.

Ив. МОСЕЕВ.

„Сталинцы“ колхозра

«Сталинцы» колхозри (Çĕрпӳ р.) колхозниксем Маленков юлташ ВКП(б) Пĕтĕм Союзри XVIII конференцийĕнче тунă доклада коллективлă вуласа тухрĕç. Кун хыççăн колхозниксем колхоз ĕçĕнчи çитменлĕхсене тата хуçасăрлăха пĕтерме, пур ĕçсене те вăхăтра туса пыма пулчĕç.

* * *

Çак иртнĕ кунсенче «Сталинцы» колхоза Чăвашсен тĕп музейĕнчен А. Н. Львова юлташ килсе, шăлан йывăççипе çырли çинчен выставка кăтартрĕ. Шăлан çырлинчен халăх пурнăçĕнче кирлĕ япаласем тунине курса тĕлтĕмĕр.

Колхозниксем малашне çумкурăксемпе кĕрешесси çинчен выставка килсе кăтартма ыйтрĕç. Çавăн пекех тата Кольцовка колхозĕн ĕçĕсене выставкăпа кăтартса парăр, терĕç. Историллĕ событисем çинчен те выставкăсем кирли çинчен каларĕç.

А. МИХЕЕВ.

Пропагандистсемпе агитаторсене пулăшма

Социализмлă обществăра ĕç тухăçлăхĕ пысăк пулмалла

ВКП(б) Пĕтĕм Союзри XVIII конференцийĕ Совет Союзĕн 1941 çулти хуçалăх планне çирĕплетсе, промышленноçпа транспорта, пĕтĕм халăх хуçалăхне аталантарса пымалли конкретлă майсемпе çулсене кăтартса хăварчĕ.

Хамăрăн халăх хуçалăхне малалла аталантарас çĕрте ĕç тухăçлăхне ӳстересси пысăк вырăн йышăнса тăрать. В. И. Ленин пире социализмлă обществăра ĕç тухăçлăхĕ капитализм чухнехинчен çӳлĕрех пулмалла, тесе вĕрентнĕ. Сталин юлташ та ĕç тухăçлăхĕ çинчен çакăн пекех вĕрентет.

В. И. Ленин «Великий почин» ятлă статьяра çапла çырнă: «Ĕç тухăçлăхĕ, вăл, юлашки шутран, çĕнĕ обществăллă строй çĕнтерĕвĕ валли чи пахи, чи тĕп вырăнта тăраканни. Капитализм крепостной йĕрке чухне курман ĕç тухăçлăхне тунă. Социализм çĕнĕ, нумай çӳлерех тăракан ĕç тухăçлăхĕ тăвать, çавна тунипе капитализма татăклăнах çĕнтерме пулать, ăна татăклăнах çĕнтерессĕ те» (т. XXIV, стр. 342).

Ленин вĕрентĕвне малалла аталантарса, ăна социализм строительствин çĕнĕ опычĕпе пуянлатса, Сталин юлташ стахановецсен пĕтĕм Союзри пĕрремĕш канашлăвĕнче çапла каларĕ: «...Социализм çӳлĕ ĕç тухăçлăхĕн, капитализм чухнехинчен нумай çӳлерех ĕç тухăçлăхĕн никĕсĕ çинче кăна, продуктсем тата куллен кирлĕ тĕрлĕ йышши япаласем ытлăн-çитлĕнех пулнин никĕсĕ çинче, обществăн пур членĕсем те пуян та культурăллă пурăннин никĕсĕ çинче кăна çĕнтерме пултарать. ...Пирĕн çĕршывра ĕç тухăçлăхĕ малта тăракан капитализмлă çĕршывсенчи ĕç тухăçлăхĕнчен иртсе каймалла» (Ленинизм ыйтăвĕсем, чăвашла изд., стр. 475).

Совет Союзĕнче промышленноçра, транспортра тата ялхуçалăхĕнче стахановла ĕçлекенсен йышĕ пысăк. Стаханов, Бусыгин, Семиволос, Гудов, Кривонос тата ыттисем те производствăра паттăр ĕçленине пĕтĕм совет халăхĕ пĕлет.

Акă, тата Чăваш республикинчи предприятисенчи примерсене илсе пăхар. Улатăрти паровозсем юсакан заводри стахановецсем, ВКП(б) Пĕтĕм Союзри XVIII конференцийĕ ячĕпе вахтăна тăрса, пысăк çитĕнӳсем тунă. Çапла январĕн 12-мĕшĕнче В. Вяткин токарь пĕр сменăри нормăна 671 процент тултарнă, Ульянов токарь нормăна тăватă хут ытла, Поликарпов—виçĕ хут ытла тултарнă.

Ĕçе ăста туса пыма вĕреннĕ стахановецсем тата ударниксем ĕç тухăçлăхне ӳстерме лайăх ĕç меточĕсем шыраса тупаççĕ, вĕсем хальхи вăхăтри çĕнĕ техникăпа туллин усă кураççĕ, станоксем çумне тĕрлĕ çĕнĕ приспособленисем шухăшласа кăлараççĕ тата пĕр çынах темиçе станокпа ĕçлет, çавăн пек ĕçленипе ĕç тухăçлăхне ӳстерсе пыраççĕ.

Пурте пĕлеççĕ ĕнтĕ, стахановла движени кивĕ техникăллă нормăсене çĕмĕрет, çĕнĕ техникăллă нормăсем тăвать. Стахановла движени пирĕн çĕршывра рабочи класс культура тата техника тĕлĕшĕнчен ӳссе пынине кăтартать. Çакăнтан ĕнтĕ, пирĕн çĕршыври ĕççыннисен стахановецсенчен пример илмелли, вĕсем пек ĕçлеме вĕренсе пымалли курăнать.

«Ĕçĕн чи пысăк тухăçлăхĕшĕн кĕрешесси,—тесе калать М. И. Калинин юлташ,—вăл, хальхи самантра, класс кĕрешĕвĕн тĕп енĕсенчен пĕри пулса тăрать. ...Халĕ вара, социализмлă обществăра, çын лайăх ĕçлет пулсан, çапла тунипе вăл социализм енне тăрать тата хăйĕн çитĕнĕвĕсемпе коммунизм патне пымалли çула тасатать çеç те мар, тата тĕнче пролетариачĕн чуралăх сăвчăрĕсене те çапса салатать. Вăл коммунизмшăн кĕрешекен активлă боец пулса тăрать».

Ĕç тухăçлăхне ӳстерес тĕлĕшпе Совет Союзĕнчи ĕççыннисем умĕнче пысăк задачăсем тăраççĕ. Пирĕн производство программисене тултарассинче, ССР Союзĕн хуçалăхлă тата оборонăллă вăй-хăватне çирĕплетессинче ĕç тухăçлăхне ӳстерни мĕн пек пысăк вырăн йышăнса тăни çинчен акă çак факт калать: виççĕмĕш пятилеткăра промышленность продукцийĕ пĕтĕмпе 88,5 миллиард тенкĕлĕх ӳснĕ çĕрте ĕç тухăçлăхне хăпартнă шутпа продукци 62 миллиард тенкĕлĕх ӳсмелле. Урăхла каласан, пирĕн социализмлă промышленноçăн продукцийĕ ӳсессин 70 процентне ĕç тухăçлăхне ӳстернĕ шутпа пурнăçа кĕмелле. 1941 çулта, 1940 çултипе танлаштарсан, промышленноçпа строительствăра ĕç тухăçлăхне 12 процент ӳстермелле.

Ленин тата Сталин вĕрентнинчен çакă курăнса тăрать: ĕç тухăçлăхне хăпартассинчи чи кирлĕ условисем — шултра индустри, халăхăн образованийĕ, культурлăхĕ ӳсни. Çаксем ĕнтĕ, ĕç тухăçлăхне хăпартассинче материальнăй никĕссем пулса тăраççĕ. Социализмлă обществăра ĕç тухăçлăхне ӳстересси ĕç çине çĕнĕлле пăхма вĕрентессипе тачă çыхăнса тăрать. Çак ĕçре пирĕн çĕршывра пысăк ӳсĕмсем тунă. Ун çинчен стахановла движени анлăн сарăлни калать. Ĕç тухăçлăхне ӳстерессинче тĕп вырăнта тăракан çĕнĕ тата сложнăй техникăна хăвăрт вĕренсе çитмешкĕн пĕлӳ çителĕклĕ илнĕ тата культурăллă рабочисем ытларах та ытларах стахановла движенине хутшăнса пыраççĕ.

ВКП(б) Пĕтĕм Союзри XVIII конференцийĕ промышленноçра, транспортра тата ялхуçалăхĕнче ĕç тухăçлăхне хăпартмалли конкретлă майсене кăтартса пачĕ.

Парти организацийĕсен промышленноçпа транспорт ĕçĕсене лайăхлатассишĕн кĕрешĕве вăйлатмалла. Парторганизацисен хăйсен тимлĕхне промышленноçпа транспорт енне çавăрса, промышленность енĕпе те, ялхуçалăх енĕпе те тăрăшса ĕçлемелле,—шăпах çакăнта пулать те ĕнтĕ большевикла руководствăн искусстви.

Промышленноçлă предприятисен тата чугунçулсен оборудованийĕсене, мĕнпур пурлăхĕсене тата материалĕсене учета илес ĕçе тĕрĕс йĕркелес пулать. Тĕрĕс учет пулмасан, предприятие тата чугунçула çителĕклĕ ертсе пыма çук. Предприятин мĕнпур рессурсĕсемпе пĕтĕмĕшпех тата тĕрĕс усă курмалла. Конференци çапла кăтартса пачĕ: **«оборудованипе пĕтĕмĕшпех тата тĕрĕс усă курни, инструментпа, чĕртаварпа, материалсемпе, топливăпа, электроэнергипе типтерлĕ усă курни кирлĕ»**. Станоксем тата ытти оборудованисем ĕçсĕр ларни, складсенче ахалех выртни, туллимар нагрузкăпа ĕçлени пулмалла мар. Чĕртаварсене, материалсене, топливăпа электроэнергине тирпейлĕ расходламалла. Станоксем çинче, инструментсемпе тирпейлĕ тыткаласа ĕçлемелле. Халăх пурлăхне тирпейсĕр, хуçалăхла мар тыткаланине халех пĕтермелле.

Сталинла пятилеткăсен çулĕсенче пирĕн çĕршывра производство техникин виçи вăйлăн ӳсрĕ. Машинăсемпе станоксем сложнăйланчĕç. Вĕсене тирпейлĕ тата культурăллă тыткаламалла. Çакăнтан вара, пирĕн производствăри культурлăхшăн кĕрешме кирли уççăн курăнса тăрать.

Анчах хăшпĕр фабрикăсемпе заводсенче йĕркелĕх сахал-ха. Çĕмĕрле комбинатĕнче, сăмахран, йывăç якатмалли станок патне турпассем нумай купаланаççĕ, вĕсене вăхăтра станок патĕнчен тасатни çук. Ку, паллах, йывăçа тыткаланă çĕрте рабочие чăрмантарать. Механически цехсенче час-часах тимĕр татăкĕсем, тимĕр кĕрпи пухăнса выртаççĕ. Вĕсем те ĕçре чăрмантараççĕ, хăшпĕр чухне тата станоксем çĕмĕрлесси патне те илсе пыраççĕ.

Кашни завод, фабрика, шахта, чугунçул малтанах туса хатĕрленĕ **график тăрăх кунсерен производствăллă программăна тултарса пымалла**. Çакна вара предприятире ĕçе тĕрĕс организацилепипе пурнăça кĕртме пулать: предприятин ĕçне план тăрăх йĕркелесе ямалла, ĕç вăйне тĕрĕс вырнаçтарса тухмалла, станоксемпе тата оборудованисемпе туллин усă курмалла, технологи процесне тĕрĕс йĕркелемелле.

Ĕç тухăçлăхне ӳстерме технологи дисциплинине пăхăнни кирлĕ. Технологи дисциплинине çирĕппĕн пурнăça кĕртсе пырас тĕлĕшпе ВКП(б) Пĕтĕм Союзри XVIII конференцийĕ çапла хушса хăварчĕ: «...пирĕн предприятисенче **технологи процесĕнчи çирĕпрен те çирĕп дисциплинăна** пăхăнмалла тăвас пулать, мĕнпур предприятисенче технологиллĕ процессен тĕрĕс инструкцийĕсене ĕçе кĕртмелле, вĕсене пăхăнса пынине контроллесе тăмалла тата, çапла вара, çирĕплетсе панă стандартсемпе пĕтĕмĕшпех килĕшӳллĕ, **лайăх пахалăхлă тата комплектлă продукци туса кăлармалла тăвас пулать»**.

Ĕç тухăçлăхне ӳстерессинче техникăна çĕнетсе лайăхлатни, производствăра çĕнĕ машинăсемпе ĕçлени пысăк вырăнта тăрать. **«Техникăна çĕнетсе лайăхлатас, çĕнĕ машинăсем, материалсем тата изделисем тăвас ĕçе вĕренсе çитес тĕлĕшпе ырми-канми ĕçлемелле»** (партин XVIII конференцийĕ Маленков юлташ доклачĕ тăрăх йышăннă резолюцирен). Çĕнĕ изобретенисене тата ĕç процесĕсене рационализацилес тĕлĕшпе панă сĕнӳсене пурнăça кĕртме тăрăшмалла. Техникăллă шухăша малаллах чечеклентерсе пырса, çĕнĕ техникăпа хăвăртрах производствăра ĕçлемелле туса, ĕç тухăçлăхне ӳстерсе пырас пулать.

Ĕç тухăçлăхне ӳстерме ĕçукçи тӳлессине тĕрĕс йĕркелени кирлĕ. Туса кăларнă продукцин виçипе пахалăхне кура ĕçукçи тӳлемелле. Кунтан ĕнтĕ, ĕçшĕн сдельно тӳлес йĕркене пурнăça кĕртсе, çав йĕркене çирĕплетсе пыма кирли курăнать. Нормăсемпе ĕç хакĕсене тĕрĕс туни кирлĕ, вĕсене тунă чухне техника вăйланса пынине тата стахановла ĕçĕн çитĕнĕвĕсене шута илмелле. Ĕçукçи лайăх ĕçлекенсене материально хавхалантармалла. Стахановецсене, ударниксене ĕçукçи нумайрах тӳлес, пысăк квалификациллĕ рабочисене квалификацисĕр рабочисенчен нумайрах тӳлес принципа çирĕппĕн пурнăça кĕртсе пымалла. Ĕçукçине тӳлессинчи **сдельщина тата премиллĕ система—ĕç тухăçлăхне хăпартассинче тата пĕтĕм халăх хуçалăхне вăйлатассинче питĕ кирлĕ.**

Ĕç кунĕпе туллин усă курмалла. Производствăри ĕç вырăнне лайăх организациленипе, кирлĕ инструментсене, материалсене, приспособленисене, чертежсене, детальсене тăтăшах рабочисене парса тăнипе кашни рабочие хăйĕн **ĕç вăхăчĕн 480 минучĕпе туллин усă курма, обществăна усăллă ĕç туса тăма** пулăшас пулать.

Ĕç тухăçлăхне хăпартассинчи тепĕр пысăк резерв—бракпа кĕрешни пулса тăрать. Брак ĕç тухăçлăхне чакарать. Брака пĕтерни ĕç тухăçлăхне ӳстерет. Çакăнтан ĕнтĕ, СССР Верховный Совечĕн Президиумĕ продукци пахалăхĕшĕн ответ тытасси çинчен 1940 çулти июлĕн 10-мĕшĕнче кăларнă Указа пурнăça кĕртни пит те кирли курăнса тăрать.

Социализмла ăмăртса ĕçлессине вăйлатни тата нумай станоксем çинче ĕçлекенсен йышне пысăклатни, темиçе профессипе ĕçлессине анлăн сарни ĕç тухăçлăхне хăпартассинче пысăк вырăн йышăнса тăраççĕ.

СССР Верховный Совечĕн Президиумĕ сакăр сехетлĕ ĕç кунĕ çине, çичĕ кунлă ĕç эрни çине куçасси çинчен тата рабочисемпе служащисене предприятисемпе учрежденисенчен хăйсен ирĕкĕпе тухса кайма чарасси çинчен кăларнă Указа ĕçе кĕртсе пыни ĕç тухăçлăхне малалла хăпартса пыма май парать.

Партин XVIII съездĕнче Сталин юлташ: «Пирĕн промышленноçăн çĕклевне, ĕç тухăçлăхĕн ӳсĕмне, производство техникине лайăхлатассине малалла сарса ямалла, çапла вара, производствăн техники тата промышленность ӳсĕмĕ хăвăртлăхĕсем тĕлĕшпе капитализмлă чи пысăк çĕршывĕсенчен иртсе кайнă хыççăн ĕнтĕ,—çывăх вăхăтри 10—15 çул хушшинче вĕсенчен çавăн пекех экономика тĕлĕшпе те иртсе каймалла», тесе каларĕ.

Çак задачăна пурнăçа кĕртме ĕç тухăçлăхне вăйлăн ӳстерсе пыни кирлĕ.

П. ДУБРОВИН.

Эльгерĕн 20 çул хушшинчи творчествăллă ĕçĕ

☆ ☆ ☆

Эльгер лирики

1926 çулта çырнă «Тахçан, ачаран...» ятлă сăввинче С. В. Эльгер мĕн пĕчĕкренпех çĕкленнĕ ĕмĕчĕ çинчен каласа парать. Вăл çав сăвăра çапла çырнă:

Тахçан, ачаран ман чĕремçĕм сунатчĕ,
Çунатчĕ текех вăл хĕрÿ шухăшпа:
«Тăван халăх ячĕ ÿснине курасчĕ...
Ĕçлесчĕ ман уншăн,—пĕр уншăн вăйпа...»

Поэт ĕмĕчĕ ултавлă тĕлĕк пулман, поэт ĕмĕчĕ çитрĕ. Çав сăвăрах вăл:

Çунса кĕтни килчĕ,—ĕçлетĕп халь уншăн,
Ĕçлетĕп — чĕлхем хăватне курма...

тесе çырнă.

С. В. Эльгер поэзипе прозăра çирĕм çул хушши ĕçленине чăваш халăхĕ хапăл туса хакларĕ, вăл ăна халăх поэчĕн мухтавлă ятне парса чыс турĕ.

Çав сăвăрах поэтăн пĕтĕм творчествинчи уйрăмлăхĕ уççăн палăрать: поэт сăвă-юрă çырса мухтавлăх, чаплăх, хисеплĕх илесшĕн мар, уншăн авал таптанă тăван чĕлхене «пăртак та пулин» çĕклесси, тăван чĕлхене «пĕтет вăл» тесе нăйкăшакансене сирсе тăкасси малта тăнă.

Миллион чĕлхишĕн вунă çын ĕçлесен те—
Ăна вилми чун кĕрессе шанап.
Вара: «пĕтетех вăл»—текен суеçсем те
Текех пирте пулмĕç,—эпĕ савăнатăп!

тесе вĕçлет вăл хăйĕн программăллă сăввине.

Çак мотивсем пире тăван чĕлхе ÿссе çирĕпленесси, тăван чĕлхе поэчĕсем йышлăланасси çинчен çырнă Çеçпĕл Мишшин кăварлă сăввисене аса илтерессĕ. Ку тĕлĕшрен С. В. Эльгер Çеçпĕл Мишшин çунатлă ĕмĕчĕсене пурнăçлаканĕ тата вĕсене малалла чĕртсе яракансенчен пĕри пулса тăрать.

Эльгер эпосла (событисене пур енчен те анлăн илсе сарлакан кăтартса паракан) поэт, анчах Эльгер лирикăран та писместь. Пирĕн хăшпĕр поэтсем лирикăна ансăр ăнланаççĕ. Çутçанталăк çинчен çыраççĕ пулсан—çутçанталăка этем пурнăçĕнчен татаççĕ, юрату çинчен çыраççĕ пулсан,—юратăва самана тапхăрĕпе çыхăнтармаççĕ. Эльгерĕн пачах урăхла. Вăл пейзажсем çине пăхса: «Ах, илемлĕ-çке» тесе килленсе лармасть. Вăл сăнласа кăтартнă çутçанталăк этем пурнăçĕпе таччăн пĕрлешет, унăн лирикла геройĕ çутçанталăка этеме мĕнле кирлĕ—çапла улăштарать, ăна этемшĕн ĕçлеттерет.

Суркунне пĕтĕм çутçанталăк çĕнĕрен чĕрĕлет, ешĕл тум тăхăнать; кăнтăрти енне кайнă кайăк-кĕшĕк каялла таврăнать, хĕлĕпех сывăрнă вăрмана чун кĕрет. 1918 çулта çырнă «Ешĕл хурăн» ятлă сăввинче С. В. Эльгер çурхи хаваслăх çинчен çырать. Ешĕл хурăн художнике илĕртет, унăн вĕтĕ, кăтра турачĕсем çине кайăк-кĕшĕк ларса юрлани поэт кăмăлне çĕклет, анчах поэт шухăш-кăмăлĕ кунпа çеç çырлахмасть, тарăна каять:

Çавна курса савăнăçпа
Эпĕ хам та юрлама
Хурăн айне вырнаçап:

Куççуль тăкнă куççене
Ĕмĕрлĕхе типĕтсе
Хавас юрă шăратап.

С. В. Эльгер çутçанталăкра явленисене сăлтавсăр сăнламасть. Акă «Çуллахи çăмăр» (1923 ç.). Обывателле пăхсан, чăнах та çуллахи ăшă çăмăр ярапаланса анни, çул картлашки тăрăх шăнкăртатса юхни, ача-пăча йĕмĕсене чĕркуççи таран тавăрса çатăлтатса çÿрени илемлĕ ĕнтĕ... Çук, пирĕн поэт çуллахи çăмăр çине материалист пек пăхать: çуллахи çăмăр «çĕр кăкăрне шăварать», улăхри çăра çарана чечексемпе тумлантарать, çуллахи çăмăртан «тырă--пулă хăват илсе çимĕç кÿме пикенет, çĕрĕçлекен хĕпĕртесе ĕмĕт хушса килленет», çуллахи çăмăрăн кашни тумламĕ «çимĕç пулса» ĕçлекен аллине кĕрет.

Çутçанталăк улшăнса тăни çинчен (çуркуннепе çулла çинчен, кĕркуннепе хĕлле çинчен) кашни ĕмĕрти кашни халăх поэчĕ те çырнă. Кĕркунне поэт чун-чĕри минорланать, мĕншĕн тесен кайăк-кĕшĕк лăпланать, сĕм вăрманăн ешĕл тумтирĕ сарăхма тытăнать, тĕрлĕ чечек хăрать, пуçне усать... Пирĕн поэт кĕркунне сăн-сăпатне сăнласа парса этем ячĕпе гимн хывать:

Пĕр этем анчах кăшт та хăрамасть.
Уншăн хăруш мар—сивĕ тапăнни,
Хăруш мар—тĕттĕм хуплама пăхни.
Пĕлет вăл: хĕвел—каллех килмелле,
Тĕттĕмпе сивве пиртен сирмелле.
(«Кĕркунне», 1921 ç.).

Поэт хĕллехи картинăсене те этем пурнăçĕпе çыхăнтарса кăтартать. Çапла вара С. В. Эльгер лирики, чун-чĕререн тухнă лирика, пĕччен çын шухăш-кăмăлне мар, халăх шухăш-кăмăлне каласа парать. Пире çавăн пек лирика кирлĕ те!

Ăнăçлăн ĕçлесе пыракан поэт часчасах иртнĕ кунçулĕ енне çаврăнса пăхать, вăхăт-вăхăт сахал ĕçлемерĕмши тесе оптимистла пăшăрханса илет. Семен Васильевич çак шухăша «Çулла ку» ятлă сăввинче каласа парать. Поэт çутçанталăка сăнать: пурте хăйĕн пурнăçĕпе пурăнать-ха, анчах таврăлăхра кĕркунне сывхарни палăрать. Поэт хăйĕн кунçулĕ çинчен çапла çырнă:

Çапах пурнăçра та, çур ĕмĕр иртсен,
Темле сисĕм-туйăм тытать кăмăлна.
Вăю та нумай-ха, ватту та çитмен,
Анчах ак шеллетĕн васкан кунçулна.

1923 çулта çырнă «Çамрăклăхпа уйăрăлни» ятлă сăввинче вăл:

Сывпулăр, сывпулăр, сывлăхлă çулсемĕр,
Нихçан та сире эп тепре курас çук!
Каçхи метеор вĕçсе иртнĕ евĕр
Эсир иртсе карăр Çĕн Кун килес чух,—

тесе çырать.

Хисеплĕ Семен Васильевич! Сирĕн çамрăклăхăр Çĕн Кун килес чух каçхи метеор евĕр телейсĕр иртнĕ пулсан та, хăвăр тунă ĕçĕрсем хăвăра сахал пек туйăнаççĕ пулсан та, эсир чăваш литературишĕн çирĕм çул хушши пархатарлă ĕçлерĕр, сире чăваш халăхĕ — хăйĕн юратнă ывăлне халăх поэчĕн хисеплĕ ятне парса чыс турĕ. Эпир, перо тĕлĕшĕнчен сирĕн кĕçĕн юлташăрсем, сире татах çапла тухăçлăн ĕçлеме, чăваш литературине татах та чуна витерекен произведенисем парнелеме вăрăм кунçул сунатпăр, ырми вăйхал сĕнетпĕр.

СТИХВАН ШАВЛЫ.

☆ ☆ ☆

УКЕРЧĔК СИНЧЕ: чăвашсен халăх поэчĕ Семен Васильевич Эльгер ĕç кабинетĕнче.

ТУНĂ ĔÇСЕМПЕ ĔМĔТСЕМ

Утса тухнă çул — сăрт çийĕнчен пăхсан лайăхрах курăнать. Пурнăçра та çавах. Емĕрÿ тÿпинелле улăхса пынă май, хыçа юлнă пурнăçу мĕнле иртни уççăнах та ăнланмалларах курăнать.

Паян, хамăн иртнĕ пурнăçăм çине пăхса, манăн çакна калас килет: эпĕ хамăн мĕнпур вăйăма чăваш литературине ÿстерессишĕн пама тăрăшрăм.

Литературăпа ĕçлеме эпĕ 1917—18-мĕш çулсенчех тытăннă. Анчах та çырнă япаласене пичетлесе кăларасшăн васкаман, вĕсене тÿрлетнĕ, якатнă, илемлетнĕ. Мĕн çырнисем 1921 çултан пуçласа çеç пичетленме тытăнаççĕ. Унтанпа акă шăпах çирĕм çул иртсе кайрĕ ĕнтĕ.

Анчах та, çителĕклĕ ĕçленĕ-ши эпĕ çак çирĕм çул хушшинче? Виç-тăватă пысăкрах произведени тата çĕре яхăн тĕрлĕрен сăвăсем... Çакăн пек шутланать манăн халиччен тунă ĕçсен балансĕ. Паллах, профессионаллă писательшĕн пулсан, — ку сахал. Эпĕ профессионал пулман. Хамăн произведенисене манăн пĕр-пĕр учрежденире служить тунă хушăрах, учреждени ĕçĕсенчен пушă чух — ирхи, каçхи сехетсенче е кану кунĕсенче çеç çырмалла пулнă. Çакăнтан шутласан, мана сахал çырнă тесе ятламалли çук. Литература творчестви çăмăл ĕç мар.

Пирĕн хăшпĕр çамрăксем, тин çеç çырма пуçлакансем, писатель ĕçĕ çине ахалех çăмăл ремесло çине пăхнă пек пăхаççĕ. Ку йăнăшни пулать. Пысăк художествăллă лайăх произведени çырас тесен, нумай пĕлни кирлĕ, нумай вăхăт тата уйрăмăнах нумай тÿсĕм кирлĕ... Максим Горький пек е Л. Толстой пек аслă писательсем те хăйсен классикла произведенийĕсене темиçешер хут тÿрлетсе юсанă пулсан, пирĕн ку тĕлĕшпе пушшех те нумай ĕçлемелле килет.

Эпĕ хама — нумай çырнă теме пултараймастăп. Анчах та, творчество тĕлĕшпе 20 çул ĕçлени мана малалла ăнăçлăн çырма пысăк опытсем пачĕ. Çак опытсем çине шанса, малашне эпĕ татах та çĕнĕ произведенисем çырма ĕмĕтленетĕп. 1941 çулта «Авандаев» романа тĕплĕн юсаса çитерес пирки ĕçлеме шутлатăп. «Авандаев» хыççăн «Шурăмпуç килсен» романăн малалли кĕнекине çырма палăртса хунă. Çак хушăрах ача-пăча литератури тĕлĕшĕпе те ĕçлемелле пулать.

Çапла, ĕмĕтсем пысăк. Ĕçлеме условисем пур. Ĕçлессине çеç халиччинхинчен ик-виçĕ хут ытларах ÿстермелле. Вара мĕн шухăшланисем пурте пурнăçа кĕрĕç.

С. ЭЛЬГЕР.

ХИРĔÇЕТ, УРАТЬ АВ...

Хирĕçет, урать ав сăхă буржуази
Пирĕн Совет çĕрĕ ÿснине кура.
Э, епле-ха урмăн! — ишĕлет ун влаçĕ;
Кунçулĕ ун тĕттĕм, çулĕ çук умра!

Юнлă буржуази! Хăй те вăл туять-тĕр
Пуç пулса тăма тек вăйĕ çитмессе.
Çакна тупнипех ав вăрттăн макрашать те,
Хыттăн талхăрать шав: эп хуçа!—тесе.

Пирĕн ĕмĕрте те хăех пуç пуласшăн
Чăнкăртаттарать вăл хĕçпăшаллине,
Хурçă пролетари вăйне хăратасшăн
Чашкăрать çĕлен пек, чăсать сăннине.

Чашкăрсам-и, чашкăр, урнă буржуази,
Пурпĕр арканĕ тискер хăвату...
Е ак, йăпăлтат хуть юн тăкан ултавçă,
Пурпĕр тасалмĕ ылханлă яту.

Выçă куçлă кашкăр, çитĕ сана, çитĕ
Ĕмĕр тăрăх ĕмĕр юн... юн юхтарни?
Çитĕ сана, çитĕ — вăрçă вучĕ витĕр
Вăйсăр халăхсенĕн мулне çаратни!

Çулăмлă Октябрь çĕнĕ пурнăç хыврĕ,—
Çĕнĕ пурнăç çĕмрĕ пусмăр тĕнчине...
Ÿсĕ, хăватланĕ Совет çĕрĕ-шывĕ, —
Вăл пĕтерĕ, сирĕ пур ирсĕрсене.

1923.

С. ЭЛЬГЕР.

☆ ☆ ☆

Эльгер творчестви тата театр

Пысăк писательсен творчестви ялан нумай енлĕ пулать. Вĕсем нихăçан та пĕр жанр тĕлĕшпе çеç ĕçлемеççĕ. Литература историйĕ çакна пит те аван кăтартса парать. Пушкинпа Лермонтов — поэтсем пулнă, анчах кунпа пĕрлех романсемпе калавсем те, драмăсем те çырнă. М. Горький — прозаик, анчах унăн пьесăсем те нумай, вăл сăвăсем те çырнă. Тĕнчери чи чаплă драматург пулса тăнă В. Шекспирăнне эпир сăвăсем нумай пĕлетпĕр. Кун пек тĕслĕхсене йĕркипех илсе кăтартма пулать.

С. В. Эльгерĕн — пирĕн чăваш халăх поэчĕн творчестви те жанрсем тĕлĕшпе нумай енлĕ. Хăйĕн творчествăллă ĕçне пысăк мар сăвăсенчен пуçланăскер, кайранхи вăхăтра вăл ытти жанрсемпе те ĕçлет. Унăн творчествинче эпир калавсем те, роман та, драматургиллĕ произведенисем те куратпăр.

Çак пĕчĕк статьяра эпир С. В. Эльгер творчествинчи драматургиллĕ элементсене пăхса тухасшăн. Чăнах та, Семен Васильевич ятарласа театр валли пысăк формăллă произведенисем (комедисем, драмăсем, трагедисем) çырман, анчах та унăн творчестви театршăн пит те сывăх, унăн пултарулăхĕнче драматургиллĕ элементсем нумай.

Кунта, чăн малтан, пĕтĕм чăваш халăхĕ вунă çула яхăн юратса вулакан «Хĕнхур айĕнче» поэма çинче чарăнса тăрас пулать.

Чăваш халăхĕн чи хăрушă пусмăрлă пурнăçне, ун пуçĕ çине тиеннĕ пур хĕнхура, асаппала мăшкăла кăтартса паракан произведени — «Хĕнхур айĕнче» — драматизмпа тулли. Сюжет тĕлĕшĕнчен автор ăна пит те çирĕп тунă. Драмăри пекех, кунта интрига вăйлă, лайăхрах анализ тусан — ку произведение драматурги законĕсем тăрăх туни курăнать. Кашни драмăллă произведенире, ăна чăнласах сцена çинче лартма çырнă пулсан — завязка (кĕрешÿ пуçламĕшĕ), нарастание (кĕрешÿ ÿссе пыни), кульминация (кĕрешĕвĕн чи çÿллĕ тапхăрĕ), развязка (кĕрешÿ татăлни, кĕрешекен вăйсенчен хăшĕ те пулин çĕнтерни) тата концовка (ĕçсем малалла мĕнле йĕрпе кайнине кĕскен кăтартни) пулмалла. «Хĕнхур айĕнче» илсен, эпир çак пур тапхăрсене те куратпăр.

Анчах ку çеç те мар. Поэма драматургипе сывăх тăни тата автор ăна нумай вырăнсенче диалоглă формăпа çырнинчен те аван курăнать. Поэмăна тĕплĕн вуласа тухнă кашни çынах ăна лайăх астуса илме пултарать. Илер, сăмахран, бурмиссем пĕрремĕш хут яла килсе куланай тÿлемен чухăнсене экзекуци тунине кăтартакан сыпăка. Е калăпăр, Чакка патне пупсем пырса кĕнине, вăрманти сценăна т. ыт. те. Вĕсене автор пьесăри пекех туса çырнă.

«Хĕнхур айĕнче» драматургипе сывăх пулнă пирки, вăл произведени тахçантанпах (пирвайхи хут пичетленсе тухнăранпах) театрта ĕçлекенсен кăмăлне хăй патнелле туртнă. Поэмăран темиçе хутчен те пьеса тума тăнă,—ку ĕçе тытăнакансем драматургие кирлĕ пек пĕлекен çынсем пулманнипе, вĕсен квалификацийĕ çитейменнипе çеç поэмăна сцена çинче лартасси çултан çул кая юлса пынă. Ку таранччен тунă инсценировкăсем радио тăрăх пама çеç юрăхлă пулнă.

Кăçалхи сезон пуçламĕшĕнче, Академиллĕ театрăн Чăваш труппи тимлĕн пулăшнипе, çамрăк драматург Ф. Трофимов «Хĕнхур айĕнче» поэмăран чылай аван пьеса турĕ. Ку пьесăна чăваш труппи 1940 çулхи ноябрĕн 15-мĕшĕнче лартма пуçларĕ те, вăл паян кун та Академиллĕ театрта ăнăçлăн пырать. Куракансем ку спектакле юратаççĕ. Спектакль кăçалхи сезонра çеç мар, малашнехи сезонсенчи репертуарта та тивĕçлĕ вырăн йышăнасси паллă.

С. В. Эльгерĕн драматургиллĕ формăпа çырнă произведенисем те пур. Вĕсене автор ятарласа, урăхла каласан, «На злобу дня» çырнă.

Испанири событисем пирки çырнă инсценировкăра поэт Испанири ĕççынисем хăйсен ирĕклĕхĕшĕн, халăх влаçĕшĕн, пур интервентсене хирĕç мĕн тери вăйлă курайманлăхпа, хăватлăн кĕрешнине кăтартса парать. Инсценировкăн сюжечĕ та аван, образсем те (рабочий Мигуэль, унăн арăмĕ Рафаэла, вĕсен 10 çулхи ывăлĕ Ларго т. ыт. те) ĕнентерÿллĕ пулса тухнă. Эпĕ ку инсценировкăна 1936 çулта Академиллĕ театрăн артисчĕсем выляса панине курнăччĕ — ăна вĕсем Испани хĕрарăмĕсемпе ачисене пулăшас шутпа организациленĕ концертра Хресчен çуртĕнче кăтартрĕç. Хальхи пекех астăватăп: инсценировкăна курса ларакансем çав тери лайăх йышăнчĕç. Ку ĕнтĕ — произведенин пахалăхĕ начар мар пулни çинчен калать, — драмăллă произведени ăна сцена çинче лартнă хыççăн тин кирлĕ пек тĕрĕсленет.

Çапла ĕнтĕ, С. В. Эльгер творчестви театрпа, драматургипе çывăх тăрать. Пирĕн поэт ку фронтра та аван ĕçлеме пултарать. Литературăра ĕçлеме пуçланăранпа 20 çул çитнĕ кунсенче эпир Семен Васильевича тата нумай çулсем хушши ăнăçлăн ĕçлесе пыма сывлăх сунатпăр, кунпа пĕрлех вăл çитес вăхăтра ятарласа театр валли пысăк произведенисем парасса шанса тăратпăр.

ЛЕОНИД АГАКОВ.

Паянхи юбиляра

Семен Васильевич Эльгер вăрçă, выçлăх, блокада çулĕсенче, социализмла революцин паттăр çĕнтерĕвĕсен тапхăрĕнче чăваш литературине кĕрсе ĕçлеме тытăннă писательсенчен пĕри пулса тăрса, кăçал «чăваш халăх поэчĕ» ятне илсе, хăйĕн уявне çак парнесемпе кĕчĕ: чăваш халăхĕн XVIII ĕмĕрти пурнăçĕпе кĕрешĕвне тĕлĕнмелле сăнлăхсемпе кăтартса панă «Хĕнхур айĕнче» ятлă сăвăллă поэмăпа, «Самана» ятлă сборника кĕнĕ паха сăвăсемпе, «Вăрçă кунĕсем» ятлă повесть-хроникăпа, «Шуçăм килнĕ чух» ятлă пысăк повестьпе, «Унтри» ятлă калавпа тата халĕ пичетленсе пĕтеймен «Авандаев» ятлă повестьпе кĕчĕ.

С. В. Эльгерĕн содержани енчен пуян произведенийĕсенче чăваш халăхĕн ĕмĕрхи туйăмĕпе ĕмĕчĕ йăлтăрать, чăваш халăх пурнăçĕ тапса тăрать, Эльгер чăваш халăх йышĕпе нихăçан уйăрăлми çыхăнса пĕтĕçсе тăрать, — çавăнпа хăйĕн паллă çыннисене тав туса хисеплеме юратакан халăх ăна «чăваш халăх поэчĕ» тесе сума сăвать.

Семен Васильевичăн творчествăллă вăй-хăвачĕ — вăл хăйне-хăй критиклеме пĕлнинче, чăн-чăн художествăллă чăнлăха туйса, ăнланса илме пултарнинче, пикенсе, çине тăрса, ывăна пĕлмесĕр ĕçлеме чăтăм тупнинче.

Хăйĕн пĕр произведенине те вăл пĕтĕмĕшпех туса çитермесĕр халăх куç умне кăларса тăратман, вырăссен аслă писателĕ Горький: «нет на свете мук сильнее муки слова» тенине илтнах асра тытать вăл. Хăй патне, кĕнекесем редакцилесе е правленире ĕçлесе ларнă çĕре пыракан çамрăксене: вĕренсе, ĕçлесе кăна чăн-чăн поэт-писатель пулса çитме май пурри çинчен каласа вĕрентет вăл.

Эпĕ юбиляра вăрăм ĕмĕр, тулли телей сĕнетĕп.

ИВАН МУЧИ.

ХАЛАХ ПОЭЧЕ

Тăван литература çулран-çул ÿссе сарăлса, художествăллă çĕнĕ пуянлăхсем пухса пырать. Халăх хушшинчен çĕнĕрен-çĕнĕ писательсем çитĕнсе тĕрекленеççĕ. Паян акă эпир Семен Васильевич Эльгер литературăра 20 çул ĕçленине паллă тăватпăр.

Пирĕн ĕнтĕ хамăрăн халичченхи ĕçсене, юбилей кунне палăртас шутпа кăна мар, уйрăмах, малашне тата пысăкрах çитĕнÿсем тăвас шутпа, пăхса тухмалла.

С. В. Эльгер тăван литературăна пирĕн совет саманинче çĕнĕ вăй кÿрсе, малалла аталантарса пыракан паллă писательсенчен пĕри пулса тăрать. Эльгер творчестви 1917 çулхи Октябрьти Социализмлă революци ирĕке кăларнă çĕр çинче çуралса ÿснĕ. Унăн творчестви чăваш халăхĕн историллĕ кунçулĕпе, халăх пурнăçĕпе таччăн çыхăннă. Вăл хăйĕн произведенийĕсенче чăваш халăх пурнăçĕнчи чи паллă, чи драмăллă тапхăрсене çаврăрса илсе çутатса парать. Эльгер илнĕ темăсем вĕсем социаллă пысăк темăсем, самана темисем пулса тăраççĕ.

Темиçе ĕмĕр хушши хĕнхур айĕнче асапланнă чăваш халăхĕ ирĕклĕхе тухма ĕмĕтленни, хăйĕн чăн-чăн тивлечĕпе телейĕшĕн, граждăнла прависемшĕн пĕтĕм хастарлăхпа çĕкленсе кĕрешни, халăх çав революциллĕ кĕрешÿре чуралăх сăнчăрне татса ывăтса, ирĕклĕ çĕр çинче коммунизмăн çутă çуртне тума тытăнни—çакă пулса тăрать Эльгер творчествин содержанийĕ. Çак чăн-чăн ирĕклĕх туртăмĕсем поэт творчествине чĕрĕ вăйхăват кÿреççĕ. Çакăнта ун поэзийĕн пурнăçлăхĕ, вăл халăх кăмăлне яланах çывăх тăни.

Паян эс хавассăн пухха пухăнса
Хĕнхурсем айĕнчен тухнине асăнан,
Хĕрÿллĕ, вĕри сăмахсем каласа,
Вилĕмрен хăтăлса юлнипе савăнан;
Паян эс историн мăн çулĕ çинче
Умна та, хыçна та пăхса тĕлĕнен;
Тăван çĕршывун ялĕсем хушшинче
Хăвна ху хуçа пулнипе хĕпĕртен!—

тесе çырать поэт халăхăн кĕрешÿллĕ кунçулне пĕтĕçтерсе.

Эльгер, Константин Иванов мухтаса юрланă вăйлă этем пусмăрлăхран хăтăлса, хăй ăраскалĕн хуçи пулса тăнине кăтартса парать. Çапла сыпăнса пыраççĕ чăваш поэзийĕн паха традицийĕсем.

Эльгер творчестви чăваш халăхĕн обществăллă пурнăçĕнче, ĕççыннисене коммунистла воспитани парас ĕçре пысăк вырăн йышăнса тăрать. Писатель-коммунист, Эльгер, хăйĕн произведенийĕсемпе парти ĕçне, государство ĕçне туса пырать. Ĕççыннисене поэт хăйĕн произведенийĕсем тăрăх халăхăн иртнĕ йывăр кунçулĕпе паллаштарса, малашнехи çутă кунçула уççăнрах курма пулăшать, ĕççыннисен социализм строительствинчи хастарлăхне çĕклет.

Эльгерĕн пурнăç çулĕ пирĕн çамрăк писательсемшĕн нумай енчен кăтартуллă пулса тăрать. Ку вăл çăмăл çул мар. Халăх хушшинчен тухнă писателĕн çулĕпе пырса, Эльгер пысăк пурнăç опычĕпе пуянланчĕ.

Семен Васильевич Эльгер Чăваш республикинчи Йĕпреç районĕнче, Мăн Упакасси ялĕнчи чухăн хресчен çемьинче 1894 çулти апрелĕн 19-мĕшĕнче çуралнă.

Октябрь революцичченхи йывăр саманара Эльгерĕн, ытти темиçе пиншер чăваш ачисенни пекех, ялти шкултан вĕренсе тухнă хыççăн малалла кайма çул пулман. Пуçламĕш шкул вăратнă туртăм — культура, пĕлÿлĕх туртăмĕ чăваш ачине малаллах чĕннĕ. Эльгер хăй тĕллĕн вĕренме тăрăшать, кĕнекесем чылай вулать, вырăс классикĕсен произведенийĕсемпе паллашать.

Анчах Эльгер ÿссе çитеннĕ тĕле çĕршыва империализмлă вăрçăн хăрушă пушарĕ хыпса илет. 1915 çулхи январь уйăхĕнче Эльгере, ялти мĕнпур çитĕннĕ çамрăксемпе пĕрле, патша çарне хăваласа каяççĕ; кунта ик-виçĕ уйăх вĕренткелесе «муштра» витĕр кăларнă хыççăн, фронта ăсатаççĕ.

Вăрçă хирĕсенче Эльгер патша çарĕнчи мĕнпур ирсĕр те тискер йĕркесене, выльăх вырăнне хунă салтакăн мăшкăллă пурнăçне тÿссе ирттерет. Часах вăл йывăррăн суранланса, Австро-Венгри çарĕсен аллине тыткăна лекет. Тыткăнран 1916 çулта хăтăлса таврăнать.

Империализмлă вăрçă Эльгере ĕмĕрлĕхех инвалид туса хăварнă. Анчах çав вăхăтрах вăрçă хирĕсенче унăн чĕри пулас кĕрешÿ валли пиçĕхсе çирĕпленет, вăл пурнăçа тарăнраххăн курса ăнланакан пулать. Патша çарĕ ишĕлсе пынин сăлтавĕсене тавçăрса пынă май, унăн пуçĕнче революциллĕ шухăшсем вăранаççĕ.

Октябрь революци хыпарĕсене Эльгер тăван çĕршывра хаваслăн кĕтсе илет. Вăл хăйĕн чи вĕри ĕмĕтне — вĕренес, тăван халăхшăн усăллă çын пулас, халăх культурлăхне çĕклес ĕмĕтне пурнăçа кĕртме тытăнать. 1917 çулăн юлашки кунĕсенчен пуçласа 1918 çулхи июль уйăхĕччен Эльгер Хусанта, аслă шкулсене кĕме хатĕрлекен курсра, вĕренет.

Тăван ялне таврăнсан вăл пуçĕпех ялти обществăллă-политикăллă ĕçе кĕрсе каять. Вăл малтан — ялти чухăнсен комитечĕн председателĕ, унтан—Етĕрне уездĕнчи Кушлавăш волисполкомĕн членĕ.

1922 çулта вăл Шупашкара куçать. Çакăнтан пуçласа, Эльгер вĕçĕмренех редакцисемпе издательство ĕçĕсенче ĕçлет.

Тăван çырулăха чĕререн юратакан, чăваш совет культурине çĕклессишĕн, тăван литературăна çĕнĕрен-çĕнĕ произведенисем парса пуянлатассишĕн пĕтĕм вăйне хурса тăрăшакан поэт, С. В. Эльгер, малтанхи чăваш совет писателĕсен йышне пĕтĕçтерсе, пĕр организаци тăвас ĕçе активлăн хутшăнать. Нумай çул хушши ĕнтĕ писательсен организацине ертсе пырас ĕçре тăрать.

Писатель-коммунист, С. В. Эльгер, çамрăк писательсене пăхса çитĕнтерес ĕçе те пысăк тимлĕх хурать. Çамрăксене вăл вĕсен уйрăм произведенийĕсем тăрăх консультацисем парса вĕренме пулăшать. Эльгер хăйĕн пĕтĕм пурнăçĕпе, творчествăллă анлă ĕçĕпе пире пурне те лайăх пример кăтартса парать.

Семен Васильевич Эльгерĕн чи малтанхи «Çамрăк хурăн» ятлă сăвви 1921 çулхи февралĕн 21-мĕшĕнче «Канаш» (хальхи «Чăваш Коммуни») хаçатра пичетленсе тухнă. Вăл сăвва Эльгер халăх юрри майлă, çутçанталăк илемĕпе хăй кăмăлне çыхăнтарса çырнă. Çурхи ирĕклĕ çĕр çинче кайăк юррисен ăшă кĕввипе килленсе ларакан çамрăк хурăн çине пăхса:

Çавна кура савнăçпа,
Эпĕ хам та юрлама
Хурăн айне вырнаçап;
Куççуль тăкнă куççене
Ĕмĕрлĕхе типĕтсе
Хавас юрă шăратап, —

тесе çырать поэт.

Çак тапхăртан вара поэтăн творчествăллă анлă çулĕ пуçланса каять. Унăн «Этеме», «Карпатра», «Кам тĕнчере усăллă», «Çуркунне» ятлă сăввисем пичетленсе тухаççĕ.

Малтанхи вунă çул (1917—1927 ç. ç.) хушшинче çырнă сăвăсене Эльгер 1928 çулта «Самана» ятлă сборнике пухса кăларнă.

«Самана» сборник «Хурçă карап» ятлă сăвăпа уçăлать. Ку сăвва поэт пирĕн социализм саманине пуçарса яракан халăхсен аслă çулпуçне Ленина чысласа çырнă. Хăйĕн хăватлă шухăшĕпе тата художествăллă пахалăхĕпе Эльгерĕн çак сăвви, Çеçпĕл Мишшин «Тинĕсе», «Çĕн кун аки» ятлă революциллĕ сăввисемпе пĕрлех, чăваш совет поэзийĕнче пĕррсмĕш вырăн йышăнса тăрать. Хурçă карап — вăл пирĕн аслă çĕршыв, унăн вилĕмсĕр Капитанĕ — Ленин. Хурçă карап «Чуралăх утравĕ» ятлă хĕнхурлă, асаплă çĕршывран тухса, çиллĕ-тăвăллă тинĕс урлă, пĕтĕм йывăрлăхсене çĕнтерсе, телей çĕршывĕ патнелле — коммунизмалла пырать.

Тискер çил кашлатăр, сив тинĕс шавлатăр,
Нимрен те шикленмĕ çак Хурçă карап!
Манми капитанăн çулне çухатмасăр,
Çитес çĕре çитĕ вăл — пулмĕ асап!

Пирĕн халăх «чуралăх утравĕнчен» çĕнĕ саманана, социализм саманине куçса пыни «Самана» сборникĕн тĕп содержанийĕ пулса тăрать.

Халăх интересĕпе хăйĕн шалти кăмăлне пăхăнса, С. В. Эльгер 1923 çулта «Хĕнхур айĕнче» поэмăна çырма тытăнать. Ку поэмăра чăваш халăхĕ Емельян Пугачев çыннисем ертсе пынипе кĕрешĕве çĕкленнĕ героикăллă пысăк тапхăра кăтартса панă.

«Хĕнхур айĕнче» поэма Эльгер творчествинче те, çавăн пекех пĕтĕм чăваш литературинче те питĕ пысăк вырăн йышăнса тăракан паха произведени.

Хăй произведенийĕ валли илнĕ саманана, çав саманари социаллă-политикăллă событисене, чăваш халăхĕн иртнĕ йывăр кунçулне, унăн çав чуралăхран хăтăлассишĕн çĕкленнĕ паттăрла кĕрешĕвне, çак кĕрешĕве чăваш ĕççыннисем вырăс халăхĕпе пĕр пулса тухнине автор нумай енлĕн те тĕрĕс çутатса парать. Çакăнта ĕнтĕ «Хĕнхур айĕнче» поэмăн историллĕ-обществăллă пысăк пахалăхĕ.

«Хĕнхур айĕнче» поэма хыççăн, Эльгер прозăпа икĕ пысăк япала — «Вăрçă кунĕсем» тата «Шурăмпуç килсен» ятлă произведенисем пачĕ.

«Вăрçă кунĕсем» роман халăхăн çирĕмĕмĕш ĕмĕр пуçламĕшĕнчи трагедиллĕ тапхăрне, вăрçă хирĕсенче асапланакан рядовой салтакăн революциллĕ ăнланăвĕ ÿссе çитĕннине кăтартса парать.

«Шурăмпуç килсен» романра Эльгер хăй умне татах пысăк задача лартнă. Романăн теми чăваш ĕçхресченĕсем 1905—1907 çулсенчи революци вăхăтĕнче çĕршĕн, хăйсен граждăнла прависемшĕн революциллĕ кĕрешĕве хутшăнни пулса тăрать.

Кунта пăхса тухнă пысăк произведенисем — вĕсем хăйсен характерĕпе пурте историллĕ, эпикăллă анлă произведенисем.

Эльгер хăйĕн ĕçĕнче халăх творчествипе, халăхăн чĕрĕ чĕлхипе туллин усă курать. Ку традици вăл пирĕн литературăра Иванов, Шелеби, Çеçпĕл урлă пырать. Поэт хăйĕн чĕлхине пур енчен те пуянлатса пыма тăрăшать.

Чăваш АССР Верховный Совечĕн Президиумĕ 1940 çулхи июнĕн 23-мĕшĕнче кăларнă Указпа Семен Васильевич Эльгере Чăваш республикин халăх поэчĕн ятне панă. Ку вăл партипе правительство поэтăн ĕçне пысăк хак хурса пахалани пулать.

Эльгерĕн творчествăллă опычĕ пире çамрăк писательсене литература ĕçĕнче чи малтан халăх пурнăçĕн, саманан тĕп событисене, тĕп темисене çавăрса илессишĕн тăрăшма, яланах халăхпа, халăх творчествипе çыхăнса ĕçлеме вĕрентет.

Çакăн пек ĕçлесен кăна пирĕн произведенисем халăхшăн кирлĕ, халăх юратакан произведенисем пулма пултараççĕ.

Чăваш халăх поэчĕн 20 çул хушшинчи ĕçĕсене пăхса тухнă май, халăх пире пурнăçа анлăн та тарăнăн çутатса паракан литературăшăн, творчествăри пысăк идейăлăхпа чăн-чăн культурăшăн, Сталин саманине тивĕçлĕ произведенисем парассишĕн пĕтĕм хастарлăхпа таланта мобилизацилесе ĕçлеме чĕнет.

Эпир çак чĕнĕве пурнăça кĕртĕпĕр, хамăр хушăран пысăк та талантлă писательсем пăхса çитĕнтерĕпĕр.

АРКАДИЙ ЭСХЕЛЬ.

Европӑри тата Африкӑри вӑрҫӑ

(Вӑрҫӑ ӗҫӗсен дневникӗ)

Юлашки икӗ кун хушшинче Албанири фронтсенче ҫапӑҫакан енсен авиацийӗн активлӑхӗ ӳсни палӑрать. Рейтер агентстви пӗлтернӗ тӑрӑх, Англи самолечӗсем Валона ҫине пырса тапӑннӑ, ҫар склачӗпе казармӑсем ҫине бомбӑсем пӑрахнӑ. Англи бомбардировщикӗсен соединенийӗ Берат ҫине тата Парабоар районӗнчи (Бузи ҫывӑхӗнче) итальянецсен позицийӗсем ҫине пырса тапӑннӑ. Тепелене тӗлӗнче сывлӑшри ҫапӑҫу пулса иртнӗ. Итали самолечӗсем, Итали командованийӗн сводкинче каланӑ тӑрӑх, Ларисӑри, Превезӑри тата Флоринӑри оборона сооруженийӗсемпе базӑсем ҫине, Греци войскисем ҫине бомбӑсем пырса пӑрахнӑ. Ҫанталӑк начар пулнӑ пулсан та, Греци войскисем, противнике парӑнтарса пырса, фронтӑн центральнӑй секторӗнчи хӑшпӗр пунктсенче малалла кайнӑ. Чылай ҫынна тыткӑна илнӗ тата вӑрҫӑ материалӗсем туртса илнӗ. Рейтер агентстви пӗлтернӗ тӑрӑх, грексен танксене хирӗҫ кӗрешекен артиллерийӗ Итали танкӗсен атакине сирсе янӑ.

Вӑтаҫӗр тинӗсӗн хӗвелтухӑҫ пайӗнче, Кастельросто утравӗ патӗнчи операцисем вӑхӑтӗнче, Италипе Англи карапӗсем хушшинче ҫапӑҫу пулса иртнӗ. Итали командованийӗн сводкинче каланӑ тӑрӑх, Англин виҫӗ карапне сиен кӳнӗ.

Рейтер агентствин Каирти корреспонденчӗ: Джуба юханшывӗпе Веби-Шебели юханшывӗ хушшинчи пӗтӗм районран итальянецсене тухса кайма тивет пулас, тесе шутлать.

Абиссинире, тенӗ Итали командованийӗн сводкинче, Зирголи районӗнче Англи войскисен хӑшпӗр чаҫӗсен каялла пӑрахса тармалла пулнӑ. Англи командованийӗ ҫапла пӗлтерет: Англи войскисем Гондар еннелле каякан ҫул тӑрӑх малалла кайнӑ. Годжам провинцийӗнче Абиссини партизанӗсем Италин Бурнэри гарнизонне атакӑланӑ.

Эритрейӑра, тенӗ Итали сводкинче, Арреса районӗнче Итали чаҫӗсем англичансен хӑшпӗр чаҫӗсене каялла хӑваласа янӑ. Ҫурҫӗр енчен наступлени туса пыракан англичансен чаҫӗсем, Англи сводкинче каланӑ тӑрӑх, Керен патне пырса кӗмелли вырӑна хӳтлесе тӑракан паха высотана туртса илнӗ.

Германи авиацийӗ англичансен Ҫурҫӗр Африкӑри опорлӑ пункчӗсем ҫине пыра-пыра тапӑннӑ. Мартӑн 2-мӗшӗнче, тенӗ Германи сводкинче, Германи бомбардировщикӗсем Тобрук ҫине (Ливире) пырса тапӑннӑ. Ҫавӑн пекех англичансен Аджедаби патӗнчи (Бенгазирен кӑнтӑр енче) войскисем ҫине, мотомеханизированнӑй чаҫӗсемпе ҫар лагерӗсем ҫине бомбӑсем пырса пӑрахнӑ.

Англи фронтӗнче Германи авиацийӗ Хӗвелтухӑҫ Англири, Ҫурҫӗр Шотландири ҫар объекчӗсем ҫине тата Англин кӑнтӑр ҫыранӗпе кӑнтӑр-хӗвелтухӑҫ ҫыранӗнчи темиҫе порт ҫине пырса тапӑннӑ. Германи бомбардировщикӗсем, тенӗ Германи ҫарӗн верховнӑй командованийӗн сводкинче, Лондонри вӑрҫӑ ӗҫӗшӗн кирлӗ объектсем ҫине тата Ла-Манш ҫыранӗнче вырнаҫса тӑракан икӗ порт сооруженийӗсем ҫине бомбӑсем пырса пӑрахнӑ.

Англи авиацийӗн соединенийӗсем, тет Рейтер агентстви, мартӑн 2-мӗшӗнче Голландире тата Германи ҫыранӗсем тӗлӗнче разведкӑллӑ вӗҫевсем туса ҫӳренӗ. Англи самолечӗсем Боркумпа Хаамстедри (Схаувен утравӗ ҫинче) аэродромсем ҫине, ҫавӑн пекех Харлинген порчӗ ҫине бомбӑсем пырса пӑрахнӑ.

Мартӑн 3-мӗш. (ТАСС).

Лейпцигра ҫурхи ярмарка уҫӑлнӑ

БЕРЛИН, мартӑн 2-мӗш. (ТАСС). Паян Лейпцигра ҫурхи ярмарка уҫӑлнӑ. Ярмаркӑна уҫнӑ чух пропаганда министрӗ Геббельс сӑмах тухса каланӑ. Ярмаркӑна уҫнӑ ҫӗрте Берлинри дипломатиллӗ корпусӑн представителӗсем, ютҫӗршывсемпе Германи корреспонденчӗсем, ҫавӑн пекех Германин тата ярмаркӑна хутшӑннӑ ҫӗршывсен ӗҫлӗ ҫыннисем пулнӑ. Ярмаркӑна 18 ҫӗршыв хутшӑннӑ.

Совет павильонӗ пурне те питӗ интереслентерет. Ярмарка уҫӑлнӑ хыҫҫӑнах Совет Союзӗн павильонне халӑх пырса тулнӑ. Экспонатсем ССР Союзӗн промышленноҫӗпе ялхуҫалӑхӗ тунӑ ҫитӗнӳсене кӑтартса параҫҫӗ. Павильон стэнчӗсем ҫинче—совет таварӗсемпе чӗртаварӗсен мӗнпур йышши образецӗсем. Совет кӗнекипе совет кино отделне питӗ юратса пӑхаҫҫӗ. Пирвайхи икӗ сехет хушшинчех совет павильонне темиҫе пин ҫын кӗрсе курнӑ, вӗсем ӑна питӗ ырласа хаклаҫҫӗ. Акӑ отзывсен кӗнеки ҫине ҫырса хӑварнӑ хӑшпӗр вырӑнсем: «Совет Союзӗн выставки питех те чаплӑ», «Совет Союзӗн ҫитӗнӗвӗсем савӑнтарса тӗлӗнтереҫҫӗ», «Совет выставки пур енчен те лайӑх».

Англи ҫарӗнче продовольстви паекне пӗчӗклетеҫҫӗ

ЛОНДОН, мартӑн 2-мӗш. (ТАСС). Ӗнер Лондонра пичетлесе кӑларнӑ официальнӑй пӗлтерӳ тӑрӑх, тинӗс тата ҫар министерствисем, ҫавӑн пекех авиаци министерстви метрополири ҫар чаҫӗсен, тинӗс-ҫар вӑйӗсемпе сывлӑш-ҫар вӑйӗсен личнӑй составне какай, сахӑр тата чей памалли нормӑсене пӗчӗклетесси ҫинчен решени йышӑннӑ. Малашне ҫак чаҫсен личнӑй составӗн пысӑкрах пайне паракан продовольстви паекӗ граждӑнла халӑхӑн паекӗпе пӗр пекех пулать. Пӗлтерӳре ҫапла кӑтартса панӑ: ҫӗр ҫинчи войскӑсемпе сывлӑш-ҫар вӑйӗсен метрополи тулашӗнчи рядовой составне паракан какай нормине пӗчӗклетеҫҫӗ.

„Дейли уоркер“ хаҫата хупнине хирӗҫ протестсем

ЛОНДОН, мартӑн 2-мӗш. (ТАСС). Англире «Дейли уоркер» хаҫата хупнине хирӗҫле протест движенийӗ сарӑлса пырать. Хаҫата хупнине хирӗҫ Ҫурҫӗр-Хӗвелтухӑҫ Англири 31 организаци протест резолюцийӗ йышӑннӑ.

* * *

Вӑрман хатӗрлевӗнче

Булатовӑри Молотов ячӗпе тӑракан колхоз членӗсем вӑрман хатӗрлевӗнче пысӑк хастарлӑхпа ӗҫлеҫҫӗ. Колхоз февралӗн 27-мӗшне вӑрман касса хатӗрлес плана 140 процент, турттарас плана 85 процент тултарчӗ.

Вӑрманта пӗр татӑлмасӑр 30 ҫын ӗҫлет. Пӗрремӗшпе иккӗмӗш бригадӑри колхозниксем малта пыраҫҫӗ. А. Егорова, В. Тихонов, А. Никифоров, С. Тихонова, Г. Министров, А. Горбунов, М. Степанов юлташсем нормӑна 150—175 процент тултараҫҫӗ.

Я. ПЕТРОВ.

ВӐРНАР. Ҫавалкас Хирпуҫӗнчи «Колхозница» колхоз членӗсем П. Алексеев, Г. Алексеев, М. Афанасьев, М. Козлов, М. Алексеев юлташсем вӑрман касса хатӗрлес, турттарас тӗлӗшпе стахановла ӗҫлеҫҫӗ.

П. Алексеев юлташ лашапа ӗҫлет. Вӑл кун-каҫа вӑрмана икшер хутлас вырӑнне 3—4 хутчен кайса килет. Унӑн пӗтӗмпе 40 кубометр турттармалла пулнӑ. Ҫак заданине вӑл тахҫанах тултарнӑ. М. Козлов юлташ та хӑйӗн кулленхи нормине 150—160 процент тултарать.

Колхоз вӑрман касса хатӗрлес тата турттарас плана мартӑн 10-мӗшне пӗтӗмпех тултарма пулчӗ.

В. ГРИГОРЬЕВ.

Комсомолпа физкультура активӗн пухӑвӗ

Мартӑн 3-мӗшӗнче Шупашкарта комсомолпа физкультура активӗн пухӑвӗ пулса иртрӗ. Пуху Хӗрлӗ Ҫар 23 ҫул тултарнӑ ятпа пулса иртнӗ комсомолецсен йӗлтӗрлӗ кросӗн итогне турӗ. Ку ыйтупа ВЛКСМ хула комитечӗн секретарӗ Эррэ юлташ доклад туса пачӗ.

Комсомолецсен йӗлтӗрлӗ кросӗ пысӑк ҫӗкленӳпе иртнӗ. Кроса комсомолецсем 2201 ҫын хутшӑннӑ, вӗсенчен ГТО значокӗн хӗлехи нормине 2111 ҫын панӑ. Ҫавӑнпа пӗрлех кроса Союзра тӑман ҫамрӑксем 2152 ҫын хутшӑнса, 1692 ҫын норма панӑ. Шупашкар хулинчи комсомолецсемпе союзра тӑман ҫамрӑксем, пурӗ 4353 ҫын кроса хутшӑннӑ, 3803 ҫын норма панӑ.

Уйрӑм коллективсем кроса аван хутшӑннӑ. Сӑмахран, кооптехникумра кроса хутшӑннисенчен 304 ҫын норма панӑ. Акушеркӑсем хатӗрлекен тата 6-мӗш номерлӗ шкулсем те кроса начар мар хутшӑннӑ.

Пренире тухса калакансем хӑшпӗр ҫӗрте комсомол пуҫламӗш организацийӗсем кроса начар хутшӑнни, судейски коллеги ҫителӗксӗр ӗҫлени ҫинчен чарӑнса тӑчӗҫ.

Кроса йышлӑн хутшӑнни малтанхи утӑм кӑна. Ҫак ӗҫе ҫирӗплетсе, физкультура ӗҫне малашне те вӑйлатса пымалла.

Актив пухӑвӗ 1941 ҫулта туса ирттермелли физкультура ӗҫӗсене палӑртрӗ. Ҫавӑнпа пӗрлех чи лайӑх комсомол организацисене тата кросс участникӗсене грамотӑсем панӑ.

Ӑмӑртӑва 40 ҫын хутшӑннӑ

ИШЛЕЙ. Шайгильдинӑри промартель ҫумӗнчи «Восход» спорт обществин коллективӗ ҫак кунсенче осоавиахимовецсен командӑллӑ-йӗлтӗрлӗ ӑмӑртӑвне ирттерчӗ. Ӑмӑртӑва 40 ҫын хутшӑннӑ.

Г. МИЛЮТИН.

Допризывниксен конференцийӗ

ХЕРЛЕ ЧУТАЙ. Ҫак кунсенче кӑҫал призыва кӗрекен допризывниксен районри конференцийӗ пулса иртрӗ. Конференци призыва хатӗрленесси ҫинчен сӳтсе-яврӗ.

Допризывниксем кӑҫалхи призывачи лайӑх хатӗрленес тӗлӗшпе Етӗрне районне ӑмӑртӑва чӗнчӗҫ.

П. ТИХОНОВ.

Колхозсенче пӗвесемпе кӳлӗсем тӑвасси ҫинчен

Уяр ҫанталӑкпа кӗрешес тӗлӗшпе пирӗн республикӑри колхозсем иртнӗ ҫулта чылай ӗҫсем туса ирттерчӗҫ. Уйрӑмӑнах уйра ҫӑлсем чавас, кивӗ кӳлӗсемпе пӗвесене юсас тата ҫӗнӗрен чавас енӗпе пысӑк ҫитӗнӳсем тунӑ. Республикӑра 1940 ҫулта ҫӗнӗрен 75 пӗве тунӑ, кивӗ арман пӗвисенчен 80 пӗве юсанӑ тата 814 кӳлӗ чавнӑ.

Кӳлӗсемпе пӗвесем тӑвас тӗлӗшпе Шӑхасан, Ҫӗрпӳ, Октябрьский тата Вӑрнар районӗсем пуринчен те лайӑхрах ӗҫлерӗҫ. Сӑмахран, Шӑхасан районӗнчи колхозсем техникӑллӑ проектсем тӑрӑх 9 пысӑк пӗве, 50 пӗчӗк пӗвесем пӗвеленӗ тата 5 арман пӗвине юсанӑ.

Хӑшпӗр районсенчи организацисен руководителӗсем, ялсовет тата колхоз председателӗсем уяр ҫанталӑкпа кӗрешес ӗҫе хакламарӗҫ. Кӳлӗсемпе пӗвесем тӑвас енӗпе ытла та начар ӗҫлерӗҫ. Вӗсем уяр ҫанталӑк пулсан искусствӑллӑ майсемпе шӑварса тырпулсен тухӑҫне ӳстерессишӗн тӑрӑшмаҫҫӗ. Чкаловский, Комсомольский, Улатӑр тата Ишлей районӗсенчи колхозсем 1938—39 ҫулсенче тума пуҫланӑ пӗвесене халӗ те туса пӗтермен.

Чӑваш АССР Совнаркомӗ 1941 ҫулта колхозсенче пӗвесемпе кӳлӗсем тӑвасси ҫинчен постановлени йышӑнчӗ. Ҫак постановлени тӑрӑх кӑҫал 15 кивӗ пӗве юсама тата ҫӗнӗрен те нумай тума палӑртнӑ. Колхозсем усӑ куракан ҫӗр лаптӑкӗсене ӳстерсе пырас тӗлӗшпе лачакаллӑ вырӑнсене типӗтме пӑхнӑ. Кунсӑр пуҫне 795 гектар ҫинче торф кӑлармалла.

Чӑваш АССР Ҫӗрӗҫ Халӑх Комиссариатне март уйӑхӗнче колхозсем валли курсра бригадирсем-мелиораторсем вӗрентсе хатӗрлеме хушнӑ.

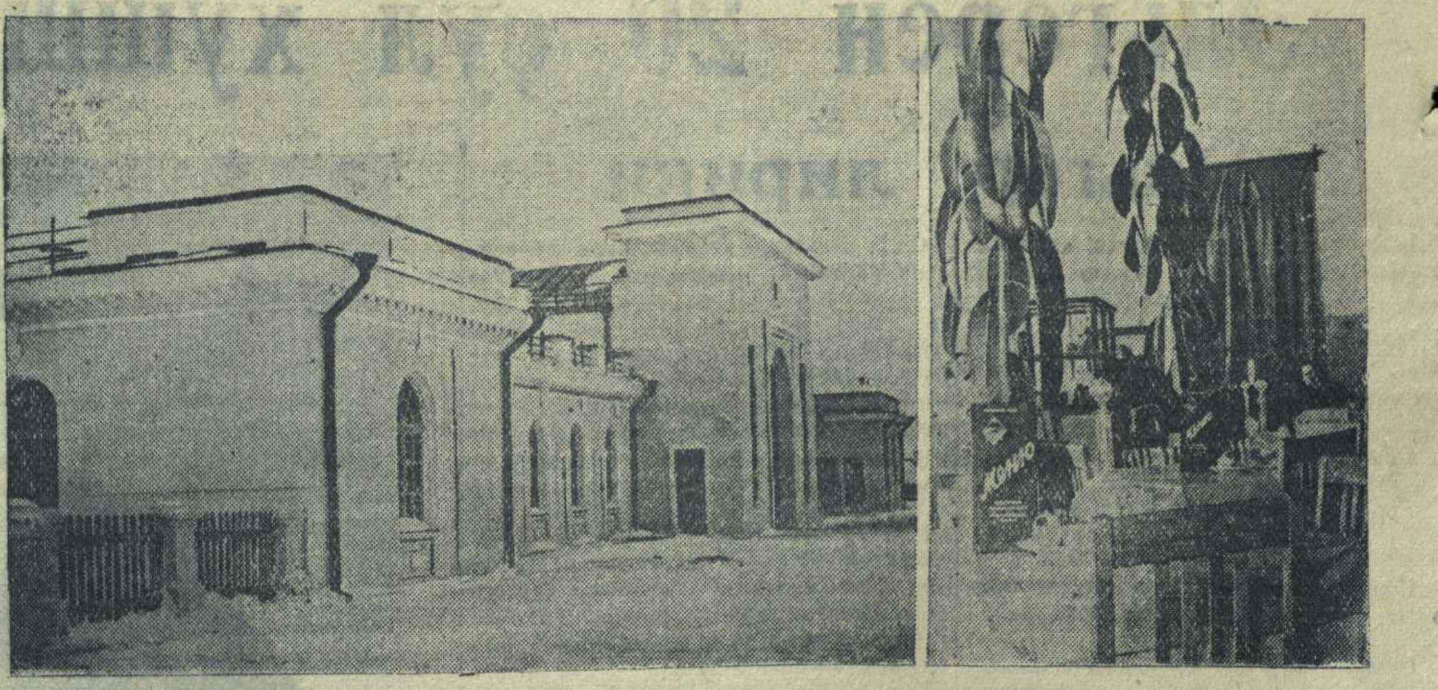

ӲКЕРЧӖК ҪИНЧЕ: Шупашкар станцинчи вокзал ҫурчӗ (сулахайра) тата вокзалти буфет.

К. Бабаев фото-ӳкерчӗкӗ.

Ҫӗнӗ кӗнекесем

ЗИНАИДА ОРДЖОНИКИДЗЕ. — «Большевик кунҫулӗ», Серго Орджоникидзе ҫинчен аса илнисем. Чӑвашиздат, 54 стр., хакӗ 1 т. 40 пус.

Ленинпа Сталинӑн ҫывӑх соратникӗ, паттӑр революционер Серго Орджоникидзе ҫинчен Зинаида Орджоникидзе ҫырнӑ асаилӳсене пысӑк хаваслӑхпа вуласа тухатӑн. Ҫак кӗнекене вулакан умне ҫирӗп большевикӑн, паттӑр революционерӑн, коммунизм ӗҫӗшӗн, Ленин—Сталин партийӗн ӗҫӗшӗн пӗтӗм пурнӑҫне панӑ ҫыннӑн образӗ тухса тӑрать.

Кӗнекере Серго Орджоникидзен 1912—1921 ҫулсем хушшинчи ӗҫӗсем ҫинчен ҫавтери лайӑх каласа панӑ.

Серго инҫетри Якутире Покровское салинче фельдшер пулса ӗҫлет. Ывӑна пӗлмесӗр ӗҫлекен фельдшер часах якут халӑхӗн юратнӑ ҫынни пулса тӑрать. «Час-часах вӑл якутсен инҫетри ялӗсенчен чирлӗ ачасене илсе килетчӗ. Мӗнле пысӑк тӑрӑшупа, пысӑк тимлӗхпе вӑл вӗсене сиплет! Вӗсен таса мар ӳчӗсене вӑл хӑех ҫуса тасататчӗ, суранӗсене те вӑл хӑех ҫыхатчӗ, хӑех тӑрантаратчӗ», — тесе ҫырать Серго Орджоникидзен ҫывӑх тусӗ Зинаида Гавриловна Орджоникидзе.

Серго Петроградра пырсанах революциллӗ ӗҫе тытӑнать. Ленин сӗннӗ тӑрӑх, Орджоникидзе юлташа большевиксен Петроградри комитетне тата Петроград совечӗн исполнительнӑй комитетне суйлаҫҫӗ.

Ҫав вӑхӑтра революци тӑшманӗсем В. И. Ленина, рабочисемпе хресченсен, тӗнчери мӗнпур ӗҫҫыннисен аслӑ ҫулпуҫне, арестлесе вӗлерме шутланӑ. Халӑхӑн ирсӗр тӑшманӗсем (Троцкий, Каменев, Рыков) Ленина, буржуазин контрреволюциллӗ сучӗ умне тӑратасшӑн. Анчах Сталин юлташпа Серго Орджоникидзе Ленина суд умне тӑратма памаҫҫӗ. Сталин юлташ Ленин Петроградран кайса пытанса пурӑнассине организацилет. Ленин Разлив станцинче пытанса пурӑнать, Серго Орджоникидзе урлӑ вӑл Сталин юлташпа ҫыхӑну тытать.

Октябрьти социализмлӑ аслӑ революци хыҫҫӑн парти Серго Орджоникидзе юлташа чи ответлӑ ӗҫе—фронта ярать. Серго Орджоникидзе Украинӑра, Кавказра, Белоруссире интервентсене хирӗҫ, совет государствин шалти тӑшманӗсене хирӗҫ кӗрешет.

Орджоникидзе юлташӑн граждӑн вӑрҫи ҫулӗсенчи ӗҫӗсем ҫинчен ҫырнӑ вырӑнсене уйрӑмах пысӑк интереспа вулатӑн. Ростов хулинче вӑл хӑй пӗччен анархистсен ушкӑнне хӗҫпӑшалсӑрлататъ. Хӗвеланӑҫ фронтӗнче Орджоникидзе разведкӑна хӑй кайса, белополяксен тылне шала кӗрсе, тӑшманӑн планӗсене тӑрӑ шыв ҫине кӑларать. Ҫакӑн хыҫҫӑн Хӗрлӗ Ҫар чаҫӗсем белополяксене татӑклӑн ҫӗмӗрсе тӑкса, вӗсен наступленине чарса лартаҫҫӗ.

Зинаида Гавриловна Орджоникидзе асаилӗвӗсем — кашни ҫын вулама тивӗҫлӗ кӗнеке. Вӑл халӑхӑн юратнӑ ывӑлӗн пурнӑҫӗпе ӗҫӗсем ҫинчен паллаштарса, кашни ҫынна пурӑнма тата кӗрешме вӗрентет.

Пирӗн хора ырларӗҫ

Эпир, №-лӗ чаҫри Чӑваш республикинчен килнӗ краснофлотецсем, хор кружокӗ организацилерӗмӗр. Пирӗн хор 35 ҫынтан тӑрать.

Чӑваш хорне краснофлотец Филиппов юлташ ертсе пырать. Вӑл тӑрӑшса ӗҫленипе хор нумай юрӑсем вӗренчӗ. Ҫак кунсенче пирӗн чаҫри краснофлотецсен самодеятельноҫне пӑхса тухрӗҫ. Унта пирӗн хор та хутшӑнчӗ. Смотрта пирӗн хор ӗҫне ырларӗҫ.

Эпир малашне те, ҫар ӗҫне тӑрӑшса вӗреннипе пӗрлех, хор ӗҫне вӑйлатма пулатпӑр.

Краснофлотец **Г. ЕФИМОВ.**
Хӗрлӗ ялавлӑ Балтика Флочӗ

СУД

Промартель председателӗн ячӗпе витӗннӗ жулик

Чӑваш АССР Верховный Сучӗн уголовнӑй ӗҫсене пӑхакан суд коллегийӗ ҫак кунсенче Чуралькассинчи (Ишлей р.) промартель председателӗ пулнӑ Н. Ф. Сольновӑн уголовнӑй ӗҫне пӑхса тухрӗ.

Судра Н. Ф. Сольновӑн жуликла ӗҫӗсем тӗплӗн палӑрчӗҫ. Ку ӗҫ пирки 20 свидетель чӗннӗ. Вӗсем Сольнов промартельте хӑй председатель пулса ӗҫленипе усӑ курса государство пурлӑхне мӗнле майпа ҫаратнине каласа пачӗҫ. Свидетельсем кӑтартса панӑ тӑрӑх, Сольнов артель туса кӑларакан продукцине уйрӑм ҫынсем хушшинче спекуляци хакӗпе сутнӑ та укҫине хӑй кӑсъине чикнӗ.

Сольнов государство укҫине ҫаратма ҫӑмӑлтарах пултӑр тесе кассир ӗҫӗсене хӑй туса пынӑ. Бухгалтеринче учет ӗҫне япӑхтарса янӑ. Бухгалтерсем пулса ӗҫлеме хӑйне ҫывӑх ҫынсене илнӗ. Ҫавӑн пек Большебородова бухгалтер-кассир пулса ӗҫлеме илнӗ пулнӑ.

Свидетель Васильев Сольнов ӗҫӗсене тӗрӗс кӑтартса пачӗ.

— Эпир, артель членӗсем, пирӗн председатель артельшӗн тӑрӑшса ӗҫлет тесе шутланӑччӗ. Анчах вӑл хӑйӗн ӗҫӗсене чыслӑн туса пыман. Сольнов артель укҫине хӑй кӑсъине чикме ҫеҫ тӑрӑшнӑ, — тет вӑл.

Сольнов государство укҫине вуншар пин тенкӗ ҫаратнӑ, артель туса кӑларакан продукцине тата чӗртаварсене пиншер килограмм хӑй валли илнӗ. Пӗрре Йӗпреҫре артель валли илнӗ 1100 килограмм курӑса ҫул ҫинчех сутса пӗтернӗ пулнӑ, 31 пин тенкӗ укҫине салатса янӑ.

Суд коллегийӗ Н. Ф. Сольнова 1932 ҫулти августӑн 7-мӗшӗнче кӑларнӑ закон тӑрӑх 10 ҫуллӑха тӗрмене хупса лартмалла тата унӑн пурлӑхне туртса илмелле турӗ.

Л. ЕМЕЛЬЯНОВ.

Наукӑпа техника хыпарӗсем

Сехетре 800 километр

Ку таринччен чи хӑвӑрт вӗҫекен аэроплан сехетре 556 километр ҫурӑ кайнӑ тесе шутланӑ. Халӗ Америкӑри ҫӗнӗ истребительсем 800 километр таран вӗҫме пултараҫҫӗ.

273 градус таран сивӗ

Пирӗн патра 30—40 градус таран сивӗсем пулаҫҫӗ. Вӑл та калама ҫук сивӗ пек туйӑнать. Ҫӗр ҫинче 50—70 градус таран сивӗсем пулакан вырӑнсем пур. Вара ун пек чух сурсассӑн ҫӗре ӳкиччен сурчӑк шӑнса ларать. Халӗ искусственнӑй майпа лабораторире сивве 273 градус таран антарса пӑхнӑ. Кун пек сивӗре пур газсем те шӗвек тата хытӑ япаласем пулса тӑраҫҫӗ. Металсем кантӑк пек ванакан пулаҫҫӗ. Япаласем электричество токне чарса тӑми «сверхпроводниксем» пулса тӑраҫҫӗ. Япаласем ҫавӑн пек сивӗре мӗнле улшӑннине пӗлес енӗпе Совет Союзӗнче Петр Леонидович Капица ученӑй пысӑк сӑнавсем тӑвать.

Халиччен ҫын мӗн ҫӳллӗш ҫӗкленнӗ

Совет ҫӗршывӗнче стратостатпа Федосенко, Васенко тата Усыскин, тинӗс шайӗнчен илсе хисеплесессӗн, 22 километр таран ҫӳлелле ҫӗкленнӗччӗ. Вӑл пӗтӗм тӗнчипе илсессӗн те рекорд шутланать. Вӗсем хыҫҫӑн икӗ американец — Андерсонпа Стивенс та ҫав рекорда ҫирӗплетнӗ: вӗсем 22066 метр ҫӳллӗш ҫӗкленнӗ. Ҫавӑн ҫӳллӗшӗнче пӗлӗт кӑнтӑрла та хуп-хура тӗслӗ курӑнать.

Пӗлтерни

Паян, мартӑн 5-мӗшӗнче, Пичет ҫуртӗн клубӗнче хулари стена хаҫат редакторӗсен семинарӗ пулать. Семинарта «ВКП(б) Пӗтӗм Союзри XVIII конференцийӗн решенийӗсем тата стена хаҫачӗсен задачисем» темӑпа Н. Павлов юлташ доклад туса парать.

Семинар каҫхине 7 сехетре пуҫланать.

ВКП(б) хула комитечӗ.
«Чӑваш Коммуни» хаҫат редакцийӗ.
«Красная Чувашия» хаҫат редакцийӗ.

Лекци

Паян, мартӑн 5-мӗшӗнче, ВКП(б) Шупашкар горкомӗн парткабинетӗнче философи ҫинчен вулакан лекцисен циклне итлекенсем валли **«Борьба материализма и идеализма в XVIII веке»** темӑпа тӳлевлӗ лекци пулать. Лектор — САФРОШКИН юлташ.

Лекци каҫхине 8 сехетре пуҫланать.

ПАРТКАБИНЕТ.

Ответлӑ редактор В. Я. ЯКОВЛЕВ.

ЗАКЛЮЧИТЕЛЬНЫЙ БАЛАНС

Ибресинской артели „Красный Строитель“ системы Чувашпромсоюза на 1 января 1941 года

(В ТЫСЯЧ. РУБ.)

АКТИВ	На 1 января 1940 г.	На 1 января 1941 г.	ПАССИВ	На 1 января 1940 г.	На 1 января 1941 г.
Основные средства	260,4	483,6	Фонды и резервы	51,8	43,9
Расходы за счет будущих периодов	2,8	5,2	Долгосрочные кредиты	325,1	503,0
Отвлеченные средства	5,8	13,8			
Убытки прошлых лет	33,4	47,5	Краткосрочные кредиты госбанка	9,3	34,0
Убытки отчетного года	13,7	—			
Предметы, не относимые к основным средствам	9,1	11,6	Расчеты	75,3	44,5
Сырье, материалы и топливо	40,2	64,5			
Тара и запасные части	14,7	1,4	Прибыль отчетного года	—	16,2
Производство	1,4	0,1			
Готовая продукция	50,9	8,5	Междубалансовые расчеты	—	41,9
Денежные средства	0,1	23,3			
Расчеты	19,7	24,1			
Междубалансовые расчеты	9,3	—			
	461,5	683,5		461,5	683,5

Результат хозяйственной деятельности (в тысяч. руб.)

Расходы и убытки			Доходы и прибыли		
От реализации продукции своего производства			От реализации продукции своего производства	0,6	4,1
От розничной продажи	4,1	—	От реализации разных товаров	—	1,4
Разные убытки и расходы	—	1,5	Доходы разные	1,6	21,4
Чистая прибыль отч. года	11,8	9,2	Убытки отчетного года	13,7	—
	—	16,2			
БАЛАНС	15,9	26,9	БАЛАНС	15,9	26,9

Председатель правления **Шишнев.**
Старший бухгалтер **Волков.**

Настоящий баланс рассмотрен и утвержден балансовой комиссией Чувашпромсоюза от 25 февраля 41 года, протокол № 43.

Председатель балансовой комиссии Чувашпромсоюза **Шишкин.**

Ҫуллахи гастрольсем

Кашни ҫулах Шупашкарти искусство предприятийӗсем (Академиллӗ театр, ача-пӑчасен театрӗ, филармони) тӗрлӗ вырӑнсене гастрольсене тухса ҫӳренӗ, анчах та вӑл гастрольсем ҫителӗксӗр пулнӑ. Республикӑри нумай районсен центрӗсем те, колхозсемпе рабочисен поселокӗсем те Чӑваш республикин центрти художествӑллӑ коллективсен ӗҫӗсене курайман, коллективсем вӗсенчен аякра тӑнӑ.

Ку енӗпе пӗртте тӗрӗс мар. Республикӑри ӗҫҫыннисен массисене колхоз театрӗсемпе эстрадниксен пултарулӑхӗпе ҫеҫ мар, ытти пур художествӑллӑ коллективсен ӗҫӗпе те паллаштармалла, вӗсен искусствине массӑсем патне ҫитермелле.

Февралӗн 27-мӗшӗнче ку ыйтӑва Чӑваш АССР Совнаркомӗ ятарласах пӑхса тухса, искусство ӗҫӗсен Управленийӗ ҫуллахи гастрольсем пирки тунӑ плана ҫирӗплетрӗ.

Совнарком ҫирӗплетнӗ план тӑрӑх, кӑҫал ҫулла пирӗн художествӑллӑ коллективсен гастролӗсем питех те анлӑн пулса пымалла. Гастрольсем май уйӑхӗнчех пуҫланаҫҫӗ.

Академиллӗ театр ҫу каҫа районсенче пурӗ 200 спектакль лартса парать. Вӑл шутран: вырӑс труппи—115 спектакль, чӑваш труппи—85 спектакль. Труппӑсен репертуарӗнче хӗллехи вӑхӑтра Шупашкарта лартнӑ пьесӑсемех пулаҫҫӗ.

Вырӑс труппи, черетпе, виҫӗ хулара ӗҫлет: Ҫӗмӗрлере, Канашра тата Улатӑрта. Пуринчен ытла труппа Улатӑрта чарӑнса тӑрать, унта вӑл 70 спектакль кӑтартать. Труппӑн ӗҫӗ ӑнӑҫлӑн пулса пытӑр тесе, Чӑваш АССР Совнаркомӗ Улатӑр хула Совечӗн исполкомне ҫуллахи театрӑн ҫуртне малтанах юсаса хатӗрлесе хума хушнӑ. Театра юсамашкӑн Совнарком Улатӑр хула Советне 20 пин тенкӗ памалла тунӑ.

Академиллӗ театрӑн чӑваш труппи пуринчен ытларах районсем тӑрӑх ҫӳремелле. Вӑл, Шупашкартан июнӗн 1-мӗшӗнче тухса кайса, Шупашкар, Ҫӗрпӳ, Канаш, Вӑрмар, Куславкка, Сӗнтӗрвӑрри, Ишлей, Сӗнтӗр, Етӗрне, Хӗрлӗ Чутай, Ҫӗмӗрле, Вӑрнар, Йӗпреҫ районӗсенче ҫӳрет. Ҫакӑнта асӑннӑ кашни район центрӗнче 2-шер спектакль, районри колхозсенче 5—7-шер спектакль лартса парать. Икӗ уйӑх ҫурӑ хушшинче вара вӑл район центрӗсенче 25, колхозсемпе предприятисенче 65 спектакль кӑтартать.

Вӑтамӑн шутласан, Академиллӗ театрӑн спектаклӗсене (икӗ труппинне пӗрле) ҫуллахи вӑхӑтра пурӗ 37 пин ҫын курмалла.

Чӑвашсен юрӑпа ташӑ ансамблӗ юлашки ҫулсенче хамӑр республика тӑрӑх пит сахал тухса ҫӳренӗ. Кӑҫал ҫулла вӑл та районсем тӑрӑх ҫӳремелле. Совнарком пӑхса тухса ҫирӗплетнӗ план тӑрӑх, ансамбль хӑйӗн концерчӗсемпе Шупашкар, Ҫӗрпӳ, Канаш, Йӗпреҫ, Улатӑр, Кувакино, Пӑрачкав, Ҫӗмӗрле, Хӗрлӗ Чутай, Вӑрнар, Етӗрне, Сӗнтӗр, Комсомольский, Чкаловский районсенче пулмалла, пурӗ 40 концерт памалла.

Чӑваш АССР Совнаркомӗ ҫакӑнта кӑтартнӑ район Совечӗсен исполком председателӗсене пурне те Академиллӗ театр тата юрӑпа ташӑ ансамблӗн гастролӗсем валли ҫуртсем хатӗрлесе, тата вӗсене вырӑнтан вырӑна куҫмашкӑн транспорт вӑхӑтра парса тӑма хушнӑ.

Хамӑр республикӑри районсем тӑрӑх ҫӳресе килнӗ хыҫҫӑн, юрӑпа ташӑ ансамблӗ, чӑвашсен нацилллӗ искусствин ӳсӗмӗсене кӑтартас майпа, Совет Союзӗ тӑрӑх гастроле тухса каять. Хальлӗхе палӑртнӑ план тӑрӑх, ансамбль Тутар республикинче, Куйбышев облаҫӗнче, Саратов облаҫӗнче пулмалла, унтан Атӑл ҫинчи Нимӗҫсен республикине, Сталинград, Орел, Тула, Ярославль, Вологда, Киров, Горький облаҫӗсене ҫитмелле. Унта ансамбль пурӗ 40 концерт ытла памалла.

Чӑвашсен ача-пӑча театрӗ гастроле апрель уйӑхӗн вӗҫӗнчех тухса каять. Чӑн малтан вӑл Шӑхасан, Канаш, Вӑрнар, Ҫӗмӗрле районӗсенче (чугун ҫул тӑрӑх) ҫӳрет, унтан Етӗрнере пулать те, Сӑр шывӗ тӑрӑх Атӑл ҫине тухать. Кунтан вӑл Васильсурскра, Юринора, Чикмере спектакль лартса, июнь пуҫламӗшӗнче Шупашкара таврӑнать. Кӑштах канӑ хыҫҫӑн вӑл пионерсен ҫуллахи лагерӗсенче ӗҫлет те, Атӑл тӑрӑх анаталла анса Сӗнтӗрвӑрри, Куславкка районӗсем тӑрӑх ҫӳрет, юлашкинчен Вӑрнарпа Октябрьский районсенче ҫӳрет.

Пӗтӗмӗшпе илсен, гастрольсен планӗсем кӑҫал пит те анлӑ, пысӑк. Вӗсене пурнӑҫа кӗртни—искусство фронтӗнче ӗҫлекенсен пысӑк ӳсӗмӗ пулать. Анчах та ку плана ӑнӑҫлӑн пурнӑҫлама искусствӑра ӗҫлекенсем ҫеҫ тӑрӑшни ҫителӗксӗр, кунта вырӑнти пур организацисем те тимлӗн ӗҫлени кирлӗ. Спектакльсемпе концертсене ҫӳремешкӗн массӑсене организацилесси, выступленисене валли кирлӗ площадкӑсем хатӗрлесси, транспорт енӗпе пулӑшасси — пӗтӗмпех вырӑнти организацисен ӗҫӗ пулмалла. Республикӑн художествӑллӑ коллективӗсене кӗтсе илмешкӗн районсенче халех хатӗрленме тытӑнмалла.

Леонид АГАКОВ.

РЕДАКЦИ АДРЕСӖ: г. Чебоксары, ул. Володарского, 5, Дом Печати. ТЕЛЕФОНСЕМ: редакторӑн—0—67, редактор заместителӗн—3—97, редакци секретарӗн — 4—40, пропаганда пайӗн — 4—97, парти пурнӑҫ пайӗн — 7—97, экономика пайӗн — 0—88, ҫырусемпе рабселькорсен пайӗн—2—30, «Ӗҫхӗрарӑмӗ» журналӑн—6—23, «Ленин ҫулӗпе» журналӑн—0—85, издательство конторин—0—23.

НТ 2683. Гор. Чебоксары, типография № 1 Управления издательств и полиграфии Чувашской АССР. Заказ № 191. Ф. Б. 58×84 п. л.